

Tábori Róbert:
STROPKA JANÓ

I.

Misó bácsi felosztja a világot.

A hegy csúcsán szelíden ragyogott a hajnal fénye, amikor Misó bácsi, Rovne községnek érdemes bírása befűzte a bocskorát és kiment az udvarra.

Tudta az öreg, mit keres. A négy fiát, kik előtte való este útra készen belebújtak a boglyába, hogy csendes álomban töltsék az utolsó éjszakát a szülői otthonban. Az alacsonyra épített szobában kevesellték a levegőt és inkább félre vonultak, mindegyik abba a puha vacokba, amelyet az illatos szénában készítettek. Onnan a csillagokat is lehetett nézni, míg szemükre borult az üdítő álom.

Úgy aludt a négy gyerek, mint a katona a háborúban: fegyverét fogva. Állott pedig a fegyver először is egy nagy táskából, amelyben meg volt minden, ami szükséges a drótozáshoz, aztán a bőrtüszőből, meg egy összecsavart drótcsomóból, mely a vállukon által volt vetve. Ezüstösen csillogott a hajnali fényben, akár egy pajzs, amelyet a régi kor vitézei öltöttek magukra, mielőtt csatába mentek.

Misó bácsi el volt érzékenyülve, mikor alvó négy fiát nézte. De hogy is ne, mikor most hosszú időre utólszor látja őket. A tót emberben szunnyadó vándorló ösztön felébredt a Stropka-család négy ivadékában s bár nem szükség vitte rá őket, mert édes atyjuk a legtehetősebb ember volt Rovne összes lakói között, mégis föltették magukban, hogy bejárják a világot. Az öreg is beleegyezett. Nem mondja senki a fiáról, hogy „otthonülők” és nem tudják megkeresni a maguk emberségéből a mindennapi kenyeret. Hadd gyarapodjék otthon azalatt a vagyon: a kaszáló, a zabföld, a gyümölcsös és a kis családi fészek: a kőből épített házacska, mialatt ők maguk is gyarapodnak tudásban és élettapasztalásban.

Nem mennek készületlenül, mert Misó bácsi a maga tudásából mindegyiknek adott. Luka, a legidősebbik – lehetett vagy tizenöt éves – jól beszélt németül. Stipó, a második, az összes szláv nyelveket tudta, Vendel, a harmadik, az olasz és francia nyelvet sajátította el édesanyjától, Janó, a legfiatalabb pedig az angol nyelvben szerzett jártasságot.

Mondottuk, hogy Misó bácsi saját tudásából juttatott mindegyik fiúnak. A világot járó tót ember megtanulja minden országnak a nyelvét, ahol megfordul, úgy, ahogy! Nyelvtanítónak nem való, de megérteti magát és megérti azt, amit neki mondanak. Rovneban, amelynek lakói híresek arról, hogy a vándorló ösztön különösen ki van fejlődve náluk, akad akárhány ember, aki négy-öt nyelvet is tud beszélni és ez a tudomány ráragad a fiatalokra is. Misó bácsinak pedig volt gondja rá, hogy az ő fiai alaposan elsajátítsák azt, amit megtanultak.

Természetes, hogy magyarul is mind a négy folyékonyan beszélt, mert Misó bácsi sokat adott erre a tudományra. Ha ő maga hiányosan beszélt is a magyar nyelvet, mivel az ő idejében még nem volt Rovneban magyar iskola, hazafias érzéséhez nem fért kétség és ha kérdezték tőle, melyik földnek a szülötte, büszkén vallotta:

– Zapám, zanyám tót, magam vágyom csiszta magyar!

Ezt az érzést beleplántálta mindegyik fiába, de különösen a legkisebbikbe, akit úgy nevelt, hogy Debrecenben is bevált volna jó magyarnak. Janó, aki megfogadta magában, hogy mire egészen felnő, Jancsinak fogja szólítani mindenki, már a magyar népdalokat fújta és mikor az iskolába járt, úgy szavalt, hogy a tanfelügyelő úr egyszer azt mondta róla:

– Meglássátok, ebből a gyerekből még képviselő lesz.

Nem értette senki hogyan, de azért jól esett az egész falunak a dicséret.

Mindez megvillant Misó bácsi eszébe, amikor megállott a boglya előtt és nézte alvó fiait. Egyszerre azonban felriadt álmódosásából, mert a boglya tetején megszólalt hatalmas hangon Pityu, az öreg kakas is:

– Kukurikú! – jelentette gazdájának.

– Négy óra van! – mondta erre Misó bácsi és egészen biztosra vette, hogy nem téved, mert Pityu a csillagok járásából, de még a madarak énekléséből is minden évszakban biztosan megtudja, mennyire halad már az idő.

Nemcsak neki hirdette ezt Pityu, hanem a négy fiúnak is. Mire másodszor kezdett a kukorékoláshoz, a fiúk már talpra ugrottak egyszerre. S mintha előre összebeszéltek volna, mintegy parancsszóra siettek a kávé kúthoz, amelyet a hegyoldalból fakadó forrás táplált, a vályújában megmosdottak. Lenszőke, hosszú hajukat szépen eligazították, aztán elmondták a reggeli imádságot.

Mire ezzel elkészültek, az akácfa alatt álló kerek kőasztalon már párologott a cibereleves, amelyet az édesanyjuk maga készített. Hiába volt olyan jó ezúttal, azért mégis nehezen gyűrték le, mert mintha a torkukon akadt volna valami. A búcsúzás gondolata volt az, ami elrontotta a cibereleves ízét. De azért emberül elfogyasztották, mert a jó Isten adományát nem illik otthagyni.

– Talpra fiúk! – mondta Misó bácsi, amikor elkészültek a reggelivel. – Te asszony, itthon búcsúzzál – ezt a feleségének mondta –, mert nem akarom, hogy pityergés legyen akkor, amikor a fiúk között szétosztom a világot.

S nem hiába, hogy a bíró falujában Misó bácsi, még az anyai szívnek is parancsol. Anca néni visszafojtotta a könnyeit, megcsókolta a fiait, még egyszer körülnézett rajtok, nincs-e ruhájuknak valami hiányossága, aztán befordult a házba és ki sem jött többé.

...Az igaz, hogy mialatt a négy fiú sorba elbúcsúzott az akáctól, a szénás boglyától, a kis kerttől, meg a rozmaringbokortól, Misó bácsi beosont a házba és vigasztalóan még egyszer odaszólt az asszonynak.

– Ne búsulj, asszonykám, jó az Isten és vigyáz majd a gyerekekre!

Aztán kifelé ment ismét, kissé peckesebben a szokottnál, mintha érezné, hogy méltósággal kell pótolni a bátorságot.

Pityu, a kakas, a bejáró előtt állott őrt és Misó bácsi megszólította:

– Te is velünk jössz, öreg. Hadd legyen egy tanúm, hogy igazságos osztást tettem a mai napon.

Megindultak a vég nélkül elnyúló falun keresztül. Az egyik ház a másiktól háromszáz lépésnyire is van, mert hála Istennek, elég széles a hegyoldal, hogy ne kelljen a szomszéd nyakára építeni. A hatodik háznál átmentek egy hídon, amely alatt szelíden csobogott a hegyi forrás. Csak látnád őszkor vagy tavaszkor, amikor megduzzad a sok esőtől és hatalmas sziklákat gördít onnan felülről. Ilyenkor cseppet sem szelíd, hanem rakoncátlan, mint az olyan gyerek, aki az iskolát kerüli. Most azonban, mintha ő is búcsúzna a fiúktól, szelíd mormolással izent valamit feléjük. Tán azt:

– S ha láttok forrást, gondoljatok rám. Én tanítottalak, hogyan kell halacsát fogni, a rákot kiszedni a kövek alól. El ne felejtsetek ezt a tudományt, mert eljöhet még az idő, amikor hasznát veszitek.

Fölfelé kanyargott az út a hegyoldalon, egy pár rigó fütyörészett, egy pacsirta magasra szállt és oldalt a sűrűből kíváncsian kandikált elő az őzike. De csak Pityu, a kakas törődött vele, barátságosan üdvözölte és mintha azt mondta volna neki:

– Ezekről ne tarts, kis bohó. Jó emberek, azonfelül el vannak foglalva a maguk gondjával.

Hát bizony nem csekély gond az. Bár jól kicirkalmazta magában Misó bácsi, mégis egy kicsit előszedte a félsz, amikor rákerült a sor az osztályozásra. Mert igazságos akart lenni mindegyikkel szemben...

Így szólt hát, mikor fölértek a hegyhátra, ahonnan szabad kilátás nyílt a világ tájékára:

– Gyerekek, ide figyeljtek. Az ember csak akkor végezheti jól a dolgát, ha szét nem forgácsolja az erejét. Én valamikor az egész világot akartam megnézni. Láttam is, de csak úgy, mint a félszemű. Szeretném, ha ti jobban látnátok, és azért felosztom köztetek a földet.

Te, Luka, elmegy Németországba: nagydarab föld, szép is, de egy kicsit hidegek az emberek. Ne akarj tőlük semmit szívességből, előre dolgozd le annak az árát, amit adnak, és akkor majd megbecsülnek.

Te Stipó, még nagyobb földet kapsz. Neked adom Oroszországot. Jó nép, becsületes nép, de szörnyen lusta. Fel sem tudja fogni, hogy ital nélkül hogyan lehet meg az ember. Óvakodjál az italtól, mert a pálinka elveszi az eszedet, elfonnyasztja az erődöt és a munkakedvet. Aki iszákos, munkakerülő is. Pedig a szegény embernek egyetlen erőssége a jámbor hit mellett a munkakedv.

Te Vendel, meleg vidékre kerülsz. Olyanok az emberek, mint a fiatal must: folyton forr bennök valami és nem lehetnek meg kavarodás nélkül. Szívesen látnak majd, ha mesélni tudsz nekik idegen országokról és olyan népekről, amelyeket nem ismernek, de az érdeklődésük csak addig tart, amíg hasznodat veszik. Van egy közmondásuk: Adj, hogy én is adhassak neked. Azt tartsad mindig szem előtt.

Néked jut, Janó fiam, a legnagyobb rész a világból, de a munkából is. Tied lesz a nagy Amerika. Ott csak úgy élhetsz meg, ha a könyököddel utat törsz magadnak a nagy sokadalomban. Légy erős és bátor, de ne légy kíméletlen. Ne feledd el soha, hogy magyar szív dobog a kebledben és hogy a felebaráti szeretet olyan kincs, amelyet a jó Isten azért plántált belénk, hogy az élet harcában a magunk javát meg tudjuk egyeztetni a máséval.

Így oktatta Misó bácsi a reggeli nap fényében útnak induló fiait és valami szelíd, jóleső meleg áradt szerte, amikor elbúcsúzott tőlük. Jó ideig állott még egymagában, amikor a fiúk már messzire voltak tőle. Lassanként valami ködféle borult a két szemére és a szíve megnehezedett. Lerázta magáról, erősebben fogta a botot kezébe és hátraszólt:

– Menjünk haza, Pityu, bár otthon a fészekben már nincs fiókmadár.

Hasztalan szólította az öreg kakast, az is elindult valahova, de ki tudja, hova?

II.

Az első remeklés.

A széles országútra ránehezedett a nyári forróság. Oldalt nagy fasor húzódik, amelynek lombja zizegő hangot ad a szárazság miatt. De porfelhő azért még nincs sehol, mert az ország útját olyan tisztán tartják, hogy még a támadó szél sem talál felkavarni valót.

Ilyen a német országút: egyenes, pontosan meg van szabva az iránya, mindenütt egyenlően széles és tiszta.

Jobbra és balra tőle szántóföldek fekszenek, de nem abban a szabad végtelenségben, mint nálunk. A szemhatár szűkre van szorítva, mert a legtöbb szántó föld sövényvel van beszegve, néhol meg magas kőfal veszi körül. Kevés a termőföld és mindenki őrzi a magáét, nehogy elveszen valami belőle. Hiszen van akárhány olyan része is, ahol sziklás az ős föld és kosarakban, kocsiderékban hordják rá messziről a termőföldet.

Búza, az legkevesebb van, mert a kenyérmező német földön nehezen termi a búzát. Zabot pedig nem is érdemes bőven termelni. Kenyérnek való a rozs, meg a hajdina: nem is olyan jó a német kenyér, mint a mienk. De annál több arrafelé a cukorrépa, a festék készítésére való növény és a fehérműt szolgáltató kender. Nagy tudomány már Németországban a földművelés, valóságos küzdelem a természettel, mivel az anyaföld nem adja olcsón.

S megváltozik a táj képe, amint sűrűbben jönnek egymásután a városok. Nagy, mérföldekre terjedő határnak ott híre nincs. Hanem ott, ahol a fák sűrűbben simulnak egymáshoz, hirtelen kibukkan egy sor füstölgő kémény, annak jeléül, hogy gyári területre léptünk. Amit a föld megtagad a némettől, azt megszerzi gyári munkával.

A száraz levegőbe egyszerre valami só ízű nedvesség vegyül. Arról tudja meg első sorban a vándor, hogy szomjúsága fokozódik. Nem esztő az, mint a porban úszó pusztán, hanem inkább az ínyet csiklandozó. Jelzi, hogy közel van a tenger.

Az a fiú, ki az országút mentén halad, hirtelen fölveti fejét és orrcimpái megrezegnek, mintha magába szívná a zamatos, páratérhes nedvességet. A tekintetében felvillan az öröm és hátrafordul a mögötte negédesen lépkedő kakashoz, ezeket a szavakat mondva:

– Pityu pajtás, közeledik az első stáció! Holnap meglátjuk a tengert!

A kakas csapkod a szárnyaival, mintha azt mondaná, hogy ő is nagyon örvend. De még örömeiben sem feledkezik meg méltóságáról. Az a tudat, hogy ő becsületes magyar kakas és egy nagy családnak a feje, megvan minden mozdulatában. Jóllehet ma már négy óra hosszat vándoroltak, minden egyes tolla olyan sima és fényes, mintha tükör előtt szedte volna rendbe. A taréja pedig keményen égnek áll.

– Az a város ott Hamburg – folytatja Janó –, híres nagy tengeri kikötő és onnan indulunk hajón Amerika felé. Tudod-e, Pityu, hogy milyen egy tengeri hajó?

A kakas leír a csőrével egy nagy kört a levegőbe, világos, hogy megfelel a hozzá intézett kérdésre és azt akarja mondani:

– Biz az nagyon nagy és hatalmas lehet!

A fiú megunhatta a hátrafelé való beszélgetést, mert most maga mellé inti a kakast. Pityu nagy büszkén enged a felhívásnak. Anélkül pontosan megtartotta volna az eddigi távolságot: két lépés, se nem több, se nem kevesebb. Mert mint illemtudó kakasnak van gondja arra, hogy mi dukál és mi nem.

Most azonban a kis gazdája oldalán lépked, hol komolyan maga elé néz, hol pedig egy kicsit félre csavarja a fejét és okos megértéssel szemléli gazdáját, mikor az neki magyarázza, hogy milyen hatalmas alkotmány az a hajó, amely sok száz embert szállít Hamburg városából az új világba.

– Tudod, Pityu, van azon a hajón akkora kémény, mint a mi falunk tornya és ha felszáll belőle a sűrűn gomolygó füst, meglátszik három mérföldre is.

Pityu megfélekedzik a nagy csodálkozás miatt egy percre a méltóságáról és elkukorikolja magát. De hamar körül is néz, nem hallotta-e valaki kis gazdáján kívül?

– A hajó belsejében van egy óriási masina, száz meg száz csavarból áll, amelyek egymásba fogódnak és két nagy kereket hajtanak. Az a két kerék mozgatja a hajót óriási sebességgel és nincs az a szél, amely ki tudná terelni irányából. Kíváncsi vagy ugye, milyen a hajó belseje?

Pityu ráhagyta, hogy ő igazán nagyon kíváncsi.

– Meg fogod látni, Pityu pajtás. Mert mi azon a hajón utazunk, még pedig nem a fényes, csillogó termekben, ahol a gazdag uraságok kényelmesen töltik el az utazás idejét, hanem, mint szegény emberekhez illik, a hajó belsejében. Azt a nagy masinát kőszénnel fűtik és erre

a munkára olyan embereket keresnek, akik nem féltik magukat a megerőltetéstől. Nemcsak hogy ingyen utaznak, de még egy kis fizetést is kapnak. Ugye, hogy jó lesz nekünk ez a megtakarított pénz?

– Nagyon jó! – kukorikolt Pityu és meglátszott rajta, hogy kakaskézze már számolgatja mennyi is lesz az a pénz.

– Minden szerdán indul az a hajó – folytatta Janó –, ma pedig hétfő van. Éppen jókor jövünk, hogy beszegődjünk, de maradt még egy kis időnk, hogy megnézzük Hamburg városát és levelet írjunk Rovneba. Mert ott már várják a híradást. Várja az apuska, az anyuska, de még a sok csibe is, amely azt sem tudja, hova lett az öreg Pityu.

A kakas szégyenkezve nézett maga elé, mintha bántaná, hogy olyan hebehurgyán, anélkül, hogy a családját előre értesítette volna, nekiment a nagyvilágnak. De éppen akkor arra szállt egy aranyszínű légy, amely járatlan lehetett a kakasok szokásaiban, mivelhogy túlságosan közel mert szállni Pityuhoz. Meg is lakolt vigyázatlanságáért, mert a kakas bekapta.

Ez a kis vadászélmény egészen jó kedvet csinált Pityunak és körülnézett az országúton. Villámgyorsan, négy erős lótól vontatva közeledett egy kocsi, abban egy fényes külsejű úr, akinek arcán meglátszott, hogy szörnyen meg van elégedve magával és a világgal. Fehér sapka volt a fején, széles ellenzóvel, aranyhímzésű egyenruha volt rajta és a térdén keresztbe fektetve egy vékony spádéforma kard hevert.

– Ez valami hajóskapitány! – súgta Janó Pityunak. – Nagy úr, hatalmas úr! Amíg a tengeren van a hajója, mindenki engedelmeskedik neki.

Pityu most még igazibb áhítattal nézte a komolyképű urat. De hirtelen nagy ijedség szállotta meg, mert a kocsi beleütközött valami nagy kőbe, hatalmasat ugrott és a fényes külsejű úr, aki nem volt ilyesmire elkészülve, fejével előre röpült ki a fogatból és egész hosszában elterült az országút szélén.

Csak egy pillanatig hevert ott kábulatában, mert Janó már ott termett mellette, fölemelte a fejét és szívből jövő jószággal kérdezte:

– Nagyon fáj? Nagyon megütötte magát?

A szerencsétlenül járt ember mosolygott a gyöngéd kérdésen, aztán talpra ugrott és megfenyegette az öklével a kocsist, aki alig tudta megállítani a lovakat. De ebben a fenyegetésben sem volt igazi harag, valamint a korholó szavában sem:

– Ugye, megmondtam, hogy ne aludjál a bakon!

Aztán Janóhoz fordult, megveregette a vállát és azt kérdezte tőle:

– Hova készülsz, kis legény?

– Hamburgba – volt a válasz.

– Hamburgba? Mit keresel te ott? ...Már látom, drótos vagy és munkát akarsz... Lesz fiam, lesz. Beajánllak majd egy pár ismerősömhöz, akinek sok a gyereke és azért mindig akad fótozni való porcelán... De most ne vesztegessük a szót, sietős az utam; ülj mellém a kocsiba. Ott majd elmondom a többbit.

– Mármint én? Hogy én kocsiba üljek? Ebbe a fényes kocsiba? – csodálkozott Janó.

– Sajnálom, fiam, de nem tehetem meg a kedvedért, hogy parasztszekerre kapaszkodjam. Először is azért, mert nincs, aztán pedig, mivel bemutatom magam a hajó tulajdonosának és ilyenkor elkel egy kis parádé.

– De elviszi magával Pityut is? – kérdezte Janó.

– Pityu? Hát az kicsoda? – kérdezte a hajóskapitány és körülnézett.

A kakas pedig, mintha eljöttnek látta volna az alkalmat, hogy bemutassa magát, feszesen megállott és kukorikolt. Bizonyosan azt mondta:

– Jelentem alászan, kapitány úr, én vagyok a Pityu!

– Örvendek a szerencsének – mondta mosolyogva a kapitány és megsimogatta a kakas taréját. Aztán maga mellé erőszakolta Janót, Pityut pedig a kocsi mellé ültette a bakra.

Amint elhelyezkedtek, egyszerre nagyon elkomolyodott a kapitány, mivel a tekintete megakadt fényes egyenruháján és kellemetlen meglepetésre ébredt. A kabát az esés folytán egy helyen kifeslett és kilátszott a selyembélése.

– Mit csináljak most? – dünnyögött magába –, arra nem érek rá, hogy szabóhoz menjek, így pedig még se mutathatom be magamat a hajó tulajdonosának.

– Tessék csak rám bízni – kínálta magát Janó –, úgy megcsinálom, hogy nyoma sem marad a repedésnek.

– Hát szabó vagy?

– Dehogy! Hanem az igazi drótos mindenhez ért. Van a táskámban olyan vékony drót, hogy a legfinomabb cérna sem különb. Csak tessék levetni a kabátot, pár perc múlva rendben lesz.

A kapitány nem ellenkezett tovább, levetette kabátját és kíváncsian leste, mit cselekszik vele az idegen fiú. Az pedig hozzálátott a varráshoz és hamar el is készült vele. Olyan szabályos öltéseket rakott a posztón, hogy meg se látszott a szakadás nyoma. Pityu helyeslőleg bólintott a fejével, mikor meglátta a remeknek is beváló munkát.

– Fiú, te nagy szívességet tettél velem – mondta Anker, a hajós kapitány, mikor a kabát ismét rajta feszült –, remeknek találom.

– Tehetne is értem valamit – mondta erre Janó, ki már megtanulta, hogy üdvös dolog, ha az alkalmat megragadják.

– Mit?

– Én nem akarok Hamburgban maradni, hanem Amerikába megyek. Fogadjon fel fűtőnek hajójára.

– Már mi téged fűtőnek? Van eszembe! Arra a nehéz munkára nem való gyerek.

– De én tudok dolgozni – mondta Janó.

– Abban nem is kételkedem. De van különbség munka és munka között. Elviszlek én ingyen, fiam, és hogy mégse unatkozzál és keresetre is legyen alkalmad, megdrótoztatom veled az összes asztali készleteimet. Ráfér arra egy kis javítás.

– És Pityu?

– Azt is elvisszük magunkkal. Kinevezem ezennel a hajó órájának: ő fog minket keltegetni és kap ezért teljes ellátást, meg napjára két márka fizetést.

Pityu büszkén nézett fölfelé. Ha ebben a pillanatban valami kakassal találkozott volna, bizonyára ezt kukorikolja neki:

– Látod, mennyivel különb a magyar kakas a németnél? Vagy hallottál már arról, hogy egy német kakast megtettek volna rendes fizetéssel a hajó órájának.

III.

A hajó órája.

Anker kapitány hajója beillett volna Felső-Magyarországon városnak is, annyi volt rajta az utazó. Az úri helyeken kétszázan voltak elszállásolva, a fedélzeten pedig, ahol a szegény kivándorló nép szorongott, legalább is négyszázan. A szolgálatot hatvan matróz és tizenkét fűtő végezte, akik három óránként felváltották egymást a nehéz munkában, két hajóorvosnak pedig abból állott a teendője, hogy felügyeltek az utazók egészségére.

Maga a hajó olyan hatalmas épület volt, hogy hasonlított egy vízen úszó várhoz. Viharok és hullámok nem bírtak vele. Élelmiszert is vitt magával annyit, hogy négy hétig elláthatta az összes rajta levőket.

Pityu mindjárt az utazás kezdetén komolyan fogta fel a hivatását és okos eszével kiválasztotta azt a lépcsőt, amelyen a fűtők lejártak a hajó belsejébe, mikor rajtuk volt a szolgált sora és ott elhelyezkedett. Aztán pedig, mint kötelességtudó kakas, résen volt és amint bekövetkezett a felváltás ideje, addig kukorékolt, míg a soron lévő három ember föl nem ébredt álmából és le nem ment a géphez.

Olyan pontos volt, mint egy valóságos kronométer-óra.

Ha ő nem unatkozott, a gazdája még kevésbé. Anker kapitány asztalkészlete csakugyan rászorult a javításra, különösen mikor kijutottak a szabad tengerre és nem múlt el olyan ebéd vagy vacsora, hogy a hajó erős ingása folytán egy pár felszolgáló pincér el ne vágta volna magát. Ilyenkor nem haragudott meg Anker kapitány, hanem kezét dörzsölgette és azt dünnyögte:

– Akad munka a Janónak, hála Istennek, akad!

Olyan jó volt ez a kapitány, mint a falat kenyér, de azért szigorú rendet tartott a hajóján. Csillogott is minden egyes darab a tisztaságtól és olyan volt a legkisebb vasdarab is, mintha most vették volna elő. Azt szokta mondani Anker:

– Amely kapitány nem ügyel a hajójára, az az utazók életével sem törődik. Már pedig aki ezt elmulasztja, nem érdemli meg, hogy rábízsanak egy olyan szép hajót, minő az enyém.

Mindig ott állott a dobogón, jobbáiban a messzelátót tartotta, baljában pedig a géppel közlekedő szócsövet szorította. Fölötte az árbockosárban ült egy hajósinas, akinek az volt a feladata, hogy a szemhatárt kémlelje és jelentést tegyen mindenről, amit észrevesz. Néha, sötét éjszakákon le sem feküdt ágyába a derék kapitány, hanem hajnalig fel és alá járt a dobogón, őrködve a hajója felett.

Senkinek nem volt szabad őt ott felkeresni, csakis Janónak, annyira megszerette a fiút. Jól esett neki, ha ott állt mögötte és néha annyira ment bizalmában, hogy kezébe adta a messzelátó csövet és azt mondta neki:

– Nézd csak, Janó fiam, mi lehet az ott délkeletnek?

Janó a szeméhez illesztette a furcsa masinát és egész biztonsággal kijelentette:

– Látok egy nagy várost, hatalmas épületekkel és a közepén egy híd vezet keresztül a folyamon. De furcsa, hogy minden ember tótágast áll, de még a házak is meg vannak fordítva. Nem szeretnék ott lakni, mert a fejembe szállna a vér.

– Bohó fiú! Hisz az nem valóság, hanem csak a Fata Morgana tünteti fel olyannak.

– Fata Morgana? Ugye, hogy az a délibáb tündére, amely a Magyar Alföldön is lakik és csalogatja maga után azokat, akik hisznek neki? Az apám beszélt róla, ő már látta.

– Az, fiam, Janó, csak hogy a tengeren még veszedelmesebb. Néha sziklaalakot ölt és mikor a hajó el akarja kerülni a sziklát, zátonyra fut. Azért is minden kapitánynak tökéletesen kell ismernie a tengeri út minden zegét-zúgát és kanyarodását. Nem bízhatja magát csak a mappára.

– Hát így egészen biztos? – kérdezte Janó.

– Dehogy az. A tenger szörnyen változó és akárhányszor, megcselekszi, hogy ahol még csak egy hét előtt mélység volt, valami vihar folytán zátony támad. Az pedig nagyon veszedelmes. Mert ha megfeneklik rajta a hajó, léket kap s akkor Isten irgalmazzon minden rajta levőnek!

Az utazás ötödik éjszakáján történt, hogy egészen beborult a szemhatár és olyan köd támadt, hogy tízlépésnyire sem lehetett látni. A hajó nagy lámpása úgy pislogott, mint valami óriás szem, amely nagyon elfáradt a nézésbe. Nyolc órakor kiadta a kapitány a szigorú rendeletet:

– Minden utazó a fülkéjébe menjen, és ki ne mozduljon onnan további parancsig. A hajó ablakait be kell csukni, az oldalt levő szelelő nyílásokat nemkülönben. Valamennyi matróz pedig készen tartsa magát a fedélzeten.

Janó úgy gondolkozott, hogy ő nem utazó, hanem a hajó személyzetéhez tartozik és azért oda állt a matrózok közé. De Pityunak mégis odasúgta:

– Eredj aludni, pajtás. Úgy sejtem, hogy vihar lesz az éjjel és nem tanácsos, ha kakas létedre nagyon átázol.

De Pityunak egy csepp kedve sem volt meghúzódni a ketrechen, hanem biztatóan kukorikolt ami azt jelentette:

– Ne félts engem, kis gazdám, láttam én már ennél különb viharokat is Rovneban. Mikor a hegyek között fürgeteg támad, az is felér egy viharral a tengeren!

A hajógép valósággal dübörgött a nehéz munkában, mikor az ellene torlódó hullámokat szelte. Úgy nyögött néha, mintha sok is volna neki a megerőltetés. És nyögése visszhangra talált az utazók lakosztályaiban. Olyan kísértetiesen hangzott, hogy Janónak megreszketett a lelke.

– Mi az? – kérdezte az egyik matróztól.

– Hát mi volna más, mint a tengeri betegség?

Valahányszor ilyen az időjárás, mindig gyötri azokat, akik hozzá nem szoktak. Hát te nem érzed?

– Nem én! – mondta Janó.

– Derék fiú vagy! Tán meg tudnál enni most egy darab szalonnát is?

– Ha jól meg van paprikázva, miért ne?

A matrózok nevettek. Még az ő étvágyuk sem olyan, hogy vihar idején megkívánná a szalonnát. Janó pedig elmondta nekik nyomban a tót ember vágyainak netovábbját:

– Ha én király lennám! – Hatökrös szekéren mennám. – Paprikás szalonnát ennám. Pelpa csutoráját rágnám. – Ha én király lennám!

Ezen még jobban felvidultak a matrózok és Anker kapitány azt mondta a főkormányosnak:

– Ez a fiú olyan jó kedvet terjeszt maga körül, hogy meg nem becsülhető eléggé ilyen komoly időben.

Mert komoly volt a hajó helyzete. A hullámverést olyan hatalmasra növelte a vihar, hogy a habtorlódás felért majdnem az árbockosárig. Folyton mosta a fedélzetet, bőrig átázott már minden legény és Anker kapitány kiadta a parancsot: – Minden ember csavarjon a dereka körül kötelet és erősítse a kötél egyik végét a gépház párkányához, mert nem lehet tudni...

Be sem fejezhette a megkezdett mondatot, mert abban a pillanatban óriási lökést kapott a hajó, mintha egy hatalmas kos nekiment volna a fejével. Egy az eddigieknél nagyobb hullám felágaskodott a hajó orra előtt, megrázta irtózatosan az egész hajótestet, aztán, mint a prédájára rohanó farkas, nagyot ugrott, egészen fel a dobogóig, ahol Anker kapitány állott.

De már nem állott ott. A hullám fodrai valahogy elsimultak, miután tisztára mosták a dobogót: olyan tisztára, hogy a kapitányt is magukkal ragadták.

A legénység nem vette észre a kapitány eltűnését, mert a sós víztől úgy tele lett a szemük, hogy majdnem belevakultak. Janó azonban, aki a veszedelem pillanatában halinaszúréval

eltakarta az arcát, nem részesült az áldásban. Amint a hullámtorlódás megszűnt, rögtön észrevette a bajt és irtózatossá rémülettel elkiáltotta magát:

– A kapitány! Hol a kapitány?

– Le kell bocsátani a mentőcsónakot! – kiáltott a vihart is túlharsogó hangon a fő-kormányos.

Tíz matróz is rohant, hogy teljesítse a parancsot. Janó nem tartott velük, hanem felszaladt a dobogóra és a szócsóhoz hajolva, lekiáltott a gépmesternek:

– A kapitány a vízbe esett, meg kell állítani a gépet!

Honnan vette ez a fiú ezt a gondolatot, nem tudom, de annyi bizonyos, hogy anélkül mit sem ért volna a mentő kísérlet. Ha csak száz lépéssel viszi odább a gép a hajót, abban a vak sötétségben sohasem találják meg Anker kapitányt.

De ezzel nem érte be Janó. Azt is tudta, hogy a dobogón van mindig egy úszóöv, arra való, hogy annak dobják oda ki a tengerbe esik. Ha sikerül megfognia, felszínen tarthatja magát, amíg segítségére jönnek a mentőcsónakkal. Azt az övet kapta fel Janó és a dobogó párkányához sietve, égő tekintettel kutatta a tenger felszínét.

Valami fekete pontot látott a hullámokban. Olyan volt, mint a hangya a tejfölös bödönben. Izgett-mozgott és erőlködött. Janó hátrafesztette a térdét, a mentőövet ívben megforgatta a feje fölött, aztán kilökte a sötétségbe. Éppen oda talált, ahol a hangyát sodorta magával a hullám.

Meghallotta a kapitány hangját, amint az feléje kiáltott:

– Köszönöm, fiam Janó! Jól céloztál!

Janó tovább is nézte volna, amint a hajó minden embere is nézte, hogyan kapaszkodik bele a mentő övbe Anker kapitány. De ebben a pillanatban erős, riasztó, csaknem fájdalmas kukorikolás ütötte meg a hallását.

– Pityu? Mi van veled, Pityu? – kiáltott megrémülve a fiú, mert fölismerte a jeladást. Olyan volt az, mint mikor otthon kánya fenyegeti lecsapással a csibéket és az öreg kakas inti családját:

– Vigyázzatok! Nagy veszedelem közeledik!

Alig ötvenlépésnyire valami vérvöröset, lángban izzót pillantott meg. Pőfékelve jött egyre közelebb, mintha nagyon haragudnék és előtte járt a hullám. Szörnyű volt nézni, annál szörnyebb, mivel Janó az első pillanatban azt sem tudta, mi lehet.

De csak egy másodpercig nézte, aztán mindent megsejtett. Egy másik hajó közeledett a ködben... Úristen, ha ez a két hajó összeütközik!

A gondolatot nem fűzte tovább. Átugrott a kerítsen, amely a kormányhoz vezetett, megfogta két gyöngye kezével a kormány kerekét, ösztönszerűleg kettőt csavart rajta. A nagy hajótest kapálódzott, nyögött, a gép üvöltött, de a hajó kitért a másiknak útjából. Egy kicsit megsúrolta az oldalát, úgy, hogy megreszketett belé minden bordájuk, de nagyobb baj nem történt.

Egy negyed óra múlva Anker kapitány a fedélzetre ment, hol a matrózok kettős sorban álltak. Első dolga az volt, hogy szívére ölelte Janót és azt mondta neki:

– Megmentetted a hajómat, sok száz ember életét és az én tengerészi becsületemet.

Janó pedig mélyen elpirult, de csak annyit válaszolt:

Hallod-e, Pityu? Téged dicsérnek!

IV. Vihar után.

Mint az életben is, ahol folyton felváltják egymást jó és rossz napok, a vihar után, amely a hajót és a rajta utazókat csaknem vészveszedelembe döntötte, csodaszép idő következett. Tündöklő fényben ragyogott a nap, a tenger hullámai egészen elsimultak, a legkisebb szellő sem járt. Senki sem gondolt többé arra, hogy az elmúlt éjszaka csak egy hajszálon függött az élete.

A matrózok vígan dalolgattak, noha nekik bőven kijutott ezután is a munkából. Mert ki kellett javítani mindazt a kárt, amelyet a vihar tett a hajóba. Janó is közéjük állott és serényen munkálkodott, hol a szekercével, mikor a megromlott hajópalánkokat másokkal kellett kicserélni, hol meg dróttal és harapófogóval, mert az ajtók és az ablakok sokat szenvedtek a vihar dühétől.

Javában dolgoztak, amikor megszólalt a főkormányos sípja, jeléül annak, hogy az összes matrózok álljanak fel kettős sorban a fedélzeten, mert a kapitány mondani akar nekik valamit. Nyomban abba is hagyták a munkát és a szokott rendben sorakoztak. Az utasok is felmentek a hajó nagyterméből, ahol éppen befejeződött a reggeli, egy kicsit el voltak gyötörve a tengeri betegségtől és a lefolyt éjszaka félelmétől, hanem azért jókedvűek, mert sejtették, hogy érdekes látnivaló készül.

Amint a matrózok együtt voltak, felhúzták az összes zászlókat az árbocra. A tíz emberből álló zenekar a dobogón foglalt helyet és eljátszotta a tengerész-indulót. Anker kapitány pedig legszebb ünnepi egyenruhájában kijött a szobából, ahol egy kicsit megpihent az éjszaka fáradalmi után, és messzire csengő hangon így szól a legénységhez:

– Fiúk! Az elmúlt éjszaka kemény próbára tett minket. Minden dicséret helyett csak annyit mondok nektek, hogy nem akadt köztetek gyáva, hanem mindenki megtette a kötelességét. Meg is lesz érte a jutalom, mert jelentést tettem a hajó tulajdonosának s mihelyt Hamburgba érünk, minden matróz megkapja az ilyen alkalommal szokásos jutalomdíjat. Nekem ez azonban nem elég, szívem tele van elismeréssel és büszkeséggel. Büszke vagyok rátok és csak annyit mondok: Köszönöm, fiaim, amit értem tettetek! Köszönöm, amit a hajó becsületéért tettetek.

– Hurráh! Éljen a kapitány! – kiáltottak a matrózok és mindegyiknek az arca ragyogott az örömtől a jól kiérdemelt dicséret hallatára. Anker kapitány pedig folytatta:

– De volt köztetek egy, aki külön dicséretet érdemel. Nem tartozik közénk, tehát nem is lett volna kötelessége, hogy versenyt küzdjön a többivel. Még csak nem is megy férfiszámba, mert korára nézve egészen gyerek. S mégis túltett a legbátrabb férfiún. Megmentette a hajót, megmentette a ti kapitányotok életét...

Minden tekintet Janó felé fordult, aki szégyenkezve, nekipirulva a váratlan dicséret miatt, szeretett volna elrejtőzni a többiek mögött. De nem engedték ám! Két matróz fölkapta a vállára és a kapitányhoz vitte, a többi pedig harsány hangon kiáltotta:

– Hurráh! Hurráh! Éljen Stropka Janó!

A fiú csak hebegni tudott, olyannyira megtelt a szíve és a lelke jóleső érzéssel. Haza gondol: ha Rovneban látnák őt ebben a dicsőségben, milyen büszke volna rá az egész falu! Hát még az édes szülői! De hirtelen eszébe jutott még valami és attól nyomban megjött a szava. Amint ott fészkelődött a két legény széles vállán, egyszerre csak megszólalt!

– Bocsánat, kapitány úr, nem enyém az érdem.

– Hát kié? – kérdezte tréfás hangon Anker kapitány –, tán bizony a szülőfalud tornyáé?

– Csakis Pityu! Ő figyelmeztetett arra, hogy veszedelemben van a hajó, mert csakis ő vette észre a viharban közeledő másik hajót.

...Láttátok volna csak a kakast, amint hirtelen eltűnt és lopva osont a háttérben álló tyúk-
kentrechez. Úgy tett, mintha valami sürgős mondani valója akadt volna. Csak egyszer pislan-
tott titokban gazdája felé, abban a tekintetben is titkos szemrehányás volt:

– Ugyan, kis gazdám, hát minek pirítasz így rám!

A matrózok nevettek és Anker kapitány is alig tudta megőrizni komolyságát, de csak-
hamar komoly ráncba szedte megint az arcát és így szólt:

– Mindent sorjába, édes fiam, Pityu úrra is rákerül a sor. Mert ezentúl őt urazni kell, rá-
szolgált! Hanem most rólad van szó, Janó fiam. Te nem térsz vissza velünk Hamburgba,
mert nem tartozol közénk – amit én eléggé sajnálok –, nem várhatok hát a megjutalmazá-
soddal az utazás végéig. Szerencsére nincs is arra szükség... A hajó tulajdonosa jóságából
rendelkezésemre áll egy összeg, hogy azoknak juttassam, akik nem tartoznak a hajó sze-
mélyzetéhez és mégis nagy szolgálatot tesznek. Ez az összeg húsz arany... Mondjátok meg
fiam, mert nektek is van ebben szavatok, megérdemelte Stropka Janó ezt a jutalmat?

– De mennyire! – kiáltották egyhangúan a matrózok.

– Nos, hát akkor átadom neked, Janó fia. Tégy vele, amit akarsz.

Janóval hármat fordult a világ. Húsz arany, vagyis magyar pénzen legalább is száz forint!
S egyetlen éjszaka munkájának a szerzeménye. Hozzá még az a tíz forint, amelyet már ed-
dig is szerzett. Van-e még hozzá fogható gazdag fiú egész Trencsén vármegyében?

– Hisz ez csak álom! – rebegett és dörzsölte a két szemét, hogy fölébredjen.

– Ha álom, akkor itt a valóság! – mondta a kapitány és a markába olvasta a fényes húsz
aranyat. De Janó nem fogadta el.

– Kapitány úr, édes kapitány úr! – könyörgött – tegyen meg egy szívességet...

– Mit fiam?

– Küldje maga ezt a pénzt Rovneba, édes atyám címére és írja meg neki, hogy Stropka
Janó becsülettel szerezte.

– Úgy lesz fiam, amint kívánod.

Most már egészen megnyílt Janó szíve és ahogy megnyílt, igazán nem bírt magával a fiú
és félig sírva örömeiben, félig nevetve hebegte:

– Annak a kis háznak Rovneban új kerítésre van szüksége... Meglesz!... a kertünk nagyon
kicsiny és édes atyámnak már régi vágya, hogy vegyen hozzá egy kis telket... Be fog telje-
sülni!... egy pár kecske is elkelve a házban, hogy anyuskának legyen elég teje, mert egy ki-
csit gyöngye a melle és az orvos kecsketejet rendelt neki... Az is meglesz!... Jó Istenem, köszö-
nöm neked, hogy én adhatom neki mindezt!

A matrózok meghatva hallgatták a jó fiú beszédét és nem is egy közülök törülgette a sze-
mét, de Anker kapitány, aki mint igaz tengerész, nem szerette az érzékeny jeleneteket, csak-
hamar véget vetett a dolognak, mondván:

– Most pedig álljon elő Pityu úr.

S Pityu, amint meghallotta a parancsot, rögtön megsejtette, hogy annak engedelmeskedni
kell. Abbahagyta a beszélgetést a csibékkal, komoly méltósággal lépkedett a kettős sorfal
között egész a kapitány elé és ott megállva, röviden kukorékolt. Világos, hogy azt mondta:

– Itt vagyok, kapitány úr! Parancs?

– Pityu úr – mondta a kapitány –, tudatom önnel, hogy a legderekből kakas az egész
világon. Példát vehet magáról minden tarajt viselő és sarkantyúval ékeskedő kakas.

A matrózok nevettek. De Pityu egyet kapart hátrafelé a jobb lábával, mint aki bókol, aztán kakas nyelven így szólt szerényen:

– Már mi ilyenek vagyunk Rovneban, kapitány úr!

– S mivel az érdem akkor is érdem, ha nem embert, hanem kakast díszít – folytatta a kapitány –, ezennel a nyakába akasztom ezt az érdemjelet.

Ezzel véget ért az ünnepség. A matrózok mielőtt elszéledtek, hogy munkához lássanak, sorba járultak Pityu úr elé, s jól megnézték az érmet, melyet egy piros szalagon sajátkezüleg akasztott nyakába Anker kapitány. Fényesre csiszolt sárgarézéből volt, legfelül egy kakas látszott, amint a távolba néz kémlelve. Igazán jól festett és Pityu úr olyan büszkén viselte, mint egy katona a maga érdemrendjét.

V.

A menekülők.

Azon a napon nem történt már semmi nevezetes, az élet a hajón rendes medrében folyt. Délután pedig csaknem elfelejtették az előtte való éjszakát, amikor kevés hía volt, hogy a világtenger rajtok nem töltötte a fölött való bosszúságát, hogy évezredek óta hajók szelik a hullámait és emberi vakmerőség száll szembe haragjával. Mert olyan a tengerész, hogy a sok változatosság miatt nem is ér rá egy veszedelemmel külön is foglalkozni. Ha elmúlt, jöhet a másik: készen találja!

De másnap, három óra felé délután, amikor Anker kapitány a négyszázadik sétafordulóját tette már a hajó dobogóján, egyszerre csak megszólalt az árbockosárban ülő hajósinas hangja:

– Bárka a szemhatáron északnyugati irányban. Mintha valaki ülne benne.

Kisded bárka a nagy óceánon és egészen egyedül, távol minden hajótól, ez már nem mindennapos esemény a hajósemer életében. A maga jószántából senki sem kockáztatja ilyenformán az életét, bizonyos tehát, hogy hajótöröttek vannak abban a vízi járműben.

A következő pillanatban minden tekintet a mondott irányba fordult, Anker kapitány pedig szeméhez emelte a messzelátót. Egy percre nézett keresztül rajta, aztán kiadta a parancsot:

– Le kell bocsátani a mentőcsónakot. A gép álljon meg, hogy odább ne vigye a gőz ereje. Három ember induljon a csónakkal és tudja meg, mi van azzal az idegen bárkával. Vigyen magával egy üveg konyakot és élelmiszert, ha ne talán gyors segítségre volna szükség. Menjen velük a hajó orvos is.

Úgy ment minden, mint a karikacsapás. Perc sem telt bele és a mentőcsónak kötelei meg voltak oldva, az evezők vízszintes helyzetben érintették a hullámokat, két ember az evezőpadon, a harmadik a kormánynál, a hajóorvos középen foglalt helyet bőrtáskájával, amelyben minden szükséges patikaszer együtt volt és mint a nyíl, siklott a kis jármű a víz csendes tükrén odább.

Elmúlt vagy tíz perc és máris visszatért, maga után vonszolva a másik csónakot. Abban két emberi lény hevert, látszólag élet nélkül.

Egy férfiú és egy kis leány.

A férfiú arca nagyon sápadt volt, a szenvedés és nélkülözés rajta hagyta a nyomát. Lehetett vagy harminc éves, viselete kopott, de úriás. A leány arcán piros szín mutatkozott, nem viselte meg a szenvedés s amint ott feküdt, inkább úgy tetszett, mintha mély álomba volna elszenderedve.

Csakugyan úgy is volt, amint a két csónak odaért a hajóhoz és egy kis lökést kapott, a leányka fölébredt, csodálkozva nézett körül, aztán kacagva, örömeiben majdnem ujjongva valamit kiáltott az élettelenül heverő férfiúnak, amit az meg nem értett.

S volt is nagy oka arra, hogy meg ne értse.

Mert meg volt halva.

A hajó orvosa állapította meg ezt. S ki is mondta a halál okát.

– Éhen halt!

A leányka sírva, jajgatva vetette magát a holttestre. Össze-vissza beszélt valami idegen nyelven, amit a matrózok közül senki sem értett meg. Simogatta a halott arcát, kérlelte, hogy ébredjen fel, de az nem hallgatott rá...

Pityu úr ott volt a matrózok között és amint a leányka panaszos zokogását, fájdalmas kegyességét hallotta, egyszerre fogta magát és beszaladt a hajó belsejébe. Pillanat múlva visszatért Janó kíséretében, ki lent dolgozott éppen a hajóácsokkal.

Amint Stropka Janó meghallotta az idegen lányka jajszavát, rögtön odasietett hozzá. De útközben megállott Anker kapitány előtt és azt mondta neki:

– Az én földim a szegény. Magyarul beszél.

Lehajolt aztán a kislányhoz, gyöngéden megsimogatat a szőke haját és vigasztalóan folytatta:

– Ne sírj, édes. A jó Isten úgy akarta, az ő akarata pedig szent. Majd gondodat viseljük mi!

Bámulva nézett fel hozzá a kicsike, szinte nyitva felejtette eper piros szájacskáját a nagy csodálkozás miatt. Aztán szomorúan mosolygott és azt mondta:

– A bátyám volt, jó volt hozzám. Mindenhova elvitt magával, mivelhogy se apánk, se anyánk. Bizonyára azért halt meg éhen, mivel azt a kis élelmiszert, amit magával hozott, nekem tartogatta. Dehogy evett volna belőle csak egy falatot is, akár mint könyörögtem neki. Mindig azt mondta: „Én elbírom.” S nem bírta ki. Meghalt éhen, hogy engem megmentesen...

– Mióta vagytok ebben a csónakban – kérdezte Janó.

– Tíz nap óta.

– S hogyan kerültetek bele ebbe a veszedelmes helyzetbe?

– Bátyám megmenekült egy angol hajóról, amely Szent Ilona szigetére vitte a többi foglyokkal.

– Miféle foglyokkal?

– A búr foglyokkal.

– Hát a bátyád a búrok ügyét szolgálta?

– Már hat hónap óta. Munkás volt egy ottani aranybányában, amikor az angolok rátörtek a búrok földjére és ő is fegyvert fogott, hogy ellenük harcoljon. Vitézségéért már hadnagyi rangot kapott, mikor egy csatában megsebesült és az angolok fogságába esett. Rosszul bántak vele, nagyon rosszul...

– Hát te hogyan kerültél megint össze vele?

– A búrok táborában voltam, ahol beletanultam a sebesültek ápolásába. Amint meghallottam, hogy Péter bátyám el van fogva, én is elindultam utána. Eleinte el akartak kergetni az angolok és durva szóval riasztottak, de addig könyörögtem nekik, míg meglágyult a szívük és a bátyámhoz bocsátottak. Milyen öröm, milyen boldogság volt az, mikor egymást megláttuk!

...Aztán jóra fordult bátyám betegsége. Sebe csakhamar behegedt és két hét múlva már talpra állhatott Péter. Ő azonban nem örült neki, mert tudta, amint fölépül, elviszik messzire, nagyon messzire, a világtenger közepére, ahol egy magános szikla áll, alig annyi termőfölddel, hogy egy pár korcs fa és virág nőjön rajta.. azt a szigetet Szent Ilona szigetének hívják és régóta használják az angolok foglyaik elhelyezésére. Oda viszik majd őt is, mint előtte sok mást és ki tudja, mikor szabadul meg?

– De mégis kiszabadult.

– Az úgy eshetett meg, hogy ő otthon, Magyarországon gépész volt és az angol hajón, amely a foglyokat szállította, épp ilyenekben volt nagy hiány. Megengedték hát neki, hogy szabadon járjon-keljen a hajón, sőt hogy engemet is magával vigyen, ha segít a gép javításánál. Ráállott, mert szívében égő szabadságvágy unszolta, hogy elmeneküljön a fogságból.

– Hogyan történt az?

– Hát csak úgy, hogy egy éjszaka elfűrészelte az egyik csónak láncát, engem beültetett, sőt egy kis készletet is vitt magával. Nem sokat, mert észrevették volna, ha az élelmiszereket megdézsmálja és kitudódott volna a szándéka. Azt hitte, hogy nem is kell sok, mert arrafelé, ahol menekülésünk történt, sok idegen hajó jár és majd fölveszi valamelyik, ha megígéri, hogy ledolgozza két keze munkájával a szállítási díjat magáért és értem...

Janó mindent eltolmácsolt Anker kapitánynak, amit a kisleány neki mondott. A kapitány nagy figyelemmel hallgatta és megsimogatta egy párszor a gyermek szőke fejét.

– Hogy hívják? – kérdezte Janótól, aki lefordított a kérdést.

– Annuskának. Vitéz Annuskának. Születtem Szeged városában, ott a Tisza mellett.

– Beszélj tovább a szökésteket – figyelmeztette Janó.

– Hát amint szép csendesen elmaradtunk a hajótól, egyszerre csak azt mondta a bátyám: „Különös, hogy ez a csónak olyan szédítő gyorsasággal halad... Érzem, mikor a kezemet a vízbe teszem, hogy úgy rohan, mintha gőzös vonszolná... „Nem is tudtuk mi lehet az oka, csak másnap: akkor mondta Péter, hogy valami áramlatba jutottunk, amely magával sodor. Én örültem, hogy nem kell evezni, de neki nem tetszett a dolog, mert lehet, hogy az ár ismeretlen táj felé visz, ahol nagyon sokára találkozunk hajóval... Amint úgy is volt. Mentünk éjjel és nappal, mindig ismeretlen vizeken, ahol egyetlen hajót sem láttunk. S a baj az volt, hogy kevés ételment vittünk magunkkal. Szegény Péter egy falatot sem evett, csakhogy nekem legyen mindig. Szegény Péter.

Úgy sírt és zokogott a kisleány, hogy megesett rajta Janó szíve.

Lehajolt hozzá, megcsókolta és a fülébe súgta:

– Ne sírj, Annuska, leszek én a testvéred helyett a testvéred. Magammal viszlek, de el nem hagylak, hisz én is magyar vér vagyok. A magyar pedig sohasem hagyja el egymást a bajban.

Pityu úr is odament, bemutatta magát Annuskának, aztán ő is mondott valamit.

Bizonyosan azt:

– A magyar nem hagyja el egymást a bajban. Ne félj, Annuska, te a mi fogadott gyermekünk leszel.

VI.

New Yorkban.

Mikor a hajó New Yorkban kikötött, Anker kapitány így szólt Stropka Janóhoz:

– Fiam, Janó, olyan országba jutottál most, ahol az erős könyök az úr. Elég erős a te két könyököd. Ebben az országban minden ember úgy törekedik előre, hogy mind a két könyök-

kével tör magának utat a tömegben keresztül és elég kíméletlen, hogy oldalba böki azt, aki útját állja.

– Akkor én sohasem jutok majd előre ebben az országban – mondta búsan Janó –, mert sem hogy valakit oldalba üssek...

– Van annak még egy módja, fiam! – szakította félbe a kapitány –, a szívós akarat és szorgalmas munka sokszor célhoz vezet, anélkül, hogy kíméletlen volna az ember.

– Így hát csak megleszünk – vigasztalódott Janó –, mert van két erős karom és munkakedvben sem volt nálam sohasem hiány.

– Mondok neked mégis valamit. Ezt a kis leányt inkább hagynád nálam. Terhedre lesz csak és ki tudja, az ő gyöngye teste elbírná-e majd a sok küzdelmet és nélkülözést, mely rátok vár. Bízod reám, majd én úgy gondozom, mintha tulajdon édes gyermekem volna.

– Ha Annuska is úgy akarja, az ő javáért megteszem.

De Annuska hallani sem akart róla, hogy ő elmaradjon Janótól. Neki köszönheti az életét, szereti is, mint az édes testvérét, osztozni akar tehát minden sorsában. Azonfelül ne féltsék őt, mivelhogy ő a búr háborúban megszokta a nélkülözést és mikor az elhunyt bátyját követte, sokszor hált szabad ég alatt és azt is megtanulta, hogyan kell nagyon kevéssel beérni.

– Így is jó! – mondta a kapitány és gyöngéden megsimogatta Annuska fejét –, nem is vártam tőled kevesebbet, mert derék kis leánynak ismertelek. Hanem azért mondok valamit, Janó fiam: megeshetik, hogy nagyon megunod az itteni életet és haza vágyódsz, de lehet az is, hogy éppen akkor beköszönt nálad, mint hivatlan vendég, a szükség.

– Van két erős karom és majd kiadom útját a hivatlan vendégnek!

– Jó, jó, fiam, de ami biztos, mégis csak biztos! Leteszek a számodra egy new yorki ösmérsőmnél száz dollárt meg két hajójegyet a visszautazásra. Bármikor átveheted a pénzt és a hegyeket. Itt van annak az úrnak a címe.

Ne hálálkodjál, fiam, mert megharagszom, igazán megharagszom! Megérdemelted tőlem, hogy gondoskodjam rólad arra az eshetőségre, ha bajba jutnál.

Megható volt a búcsú, amelyet a kapitánytól és a hajó legénységétől vettek. Pityunak is kijutott belőle része. Búcsúlakomát rendeztek neki, amelyen tiszta búza és pattogatott kukorica volt a csemege. Aztán elkísérte őket a fő kormányos a vámházig, ahol a bevándorlókat megvizsgálják: nem betegek-e s van-e elegendő pénzük, hogy legalább egy hónapig megélhessenek a maguk emberségükből?

A kormányos és a vámház igazgatója régi ismerősök voltak, nagyon szívesen fogadták hát az érkezőket. Mikor White úr meghallotta, mi járatban vannak, egy kicsit furcsán nézett:

– Két gyerek, istenem két gyerek!! – sóhajtott –, mi lesz velük a nagy zűrzavarban, amely épp most fejetetejére állítja ezt a hatalmas várost?

– Miféle zűrzavar? – kérdezte a kormányos.

– Elnökválasztás lesz nemsokára. Az Egyesül Államokban minden négy esztendőben új elnököt választanak, aki olyan hatalommal rendelkezik arra az időre, mint nálatok Európában a király. Hanem mielőtt eldől, hogy ki legyen az elnök, felfordul az egész világ. Apraja, nagyja azon töri a fejét, hogy melyik az érdemesebb jelölt...

– Apraja is? – kérdezte Janó. – Nálunk csak a felnőtteknek van szavazata.

Itt is, de azért a gyermekvilág is kiveszi részét a választási mozgalomból. Azt tartják erre felé, hogy nem lehet a gyermeket elég korán a nyilvános élethez szoktatni. Aki valamikor hazáját a közügyek terén akarja szolgálni, jókor sajátítsa el a módját. Rendes dolog, hogy nyolc vagy tíz éves gyermekek képviselőházat játszanak. Az én fiam nincs több kilenc éves-

nél, de annak az utcának a gyermekei, ahol én lakom, már két ízben megválasztották képviselőjüknek, mivelhogy úgy tud szónokolni a fiú, mint egy második Demosthenesz.

– Ki volt az a Demosthenesz? – kérdezte Janó.

– Egy híres görög szónok, aki eleinte hebegett, de aztán erős akarattal legyőzte ezt a hibáját és az egész világot elragadta csodaszép beszédeivel... Az én fiam még nem is hebeg! Tette hozzá White úr nagy büszkén.

– S lehetne egy ilyen elnökválasztó gyermekgyűlést végignézni? – kérdezte a kormányos.

– Akár mindjárt. Éppen most küldte el a fiam ezt a meghívót. Tessék nézni, hogyan fogalmaz az a gyerek!

Janó átvette a nyomtatott papírlapot és leolvasta róla a következőket:

New York választói,

akik még nem vagytok tizenhat évesek.

Egy alkotmányos országban, minő a mienk, nagyon fontos körülmény, hogy azok, akiké a jövő, jókor beletanuljanak a közügyekbe. Nem lehet tehát ránk nézve sem közömbös az a kérdés, hogy ki legyen az Egyesült Államok elnöke, hogy kire lesz bízva hazánk üdve és java négy esztendőn át. Azért is egybehívtak téged, New York ifjúsága ma délben a XV. és XVI. fő utca között lévő sétaterre, hogy ott próba-elnökválasztást tartsunk. Ezt követni fogja a tüntető körmenet az általunk megválasztott elnök érdekében.

White Pál,

mint a gyűlést rendező bizottság elnöke.

– Ezt mi is megnézzük – mondta a kormányos. – Anker kapitány úgyis estig szabadságot adott, hogy mindenhova elvezesselek benneteket. Jobb helyre nem is mehettek, legalább meglátjátok, hogy milyen az amerikai élet.

VII.

Elnökválasztó gyermekek.

Sietve megebédeltek, azután elindultak a tizenötödik főutca irányába. New Yorkban, valamint Amerika legtöbb nagyvárosában ugyanis az a szokás, hogy az utcának nem adnak külön nevet, hanem csak számokkal jelölik meg.

Alig haladtak néhány száz lépésnyire, máris bejutottak a választási mozgalom zajába. Nagy néptömeg ment szembe velök, amely elfoglalta az utcát egész szélességében. Elöl három ember vitt egy hatalmas zászlót, amelynek rúdja olyan volt, mint egy kis hajóárbc. A lobogó maga fehér selyemből készült és tele volt hímezve arany csillaggal.

– Istenem, mennyi csillag! – kiáltott örömeiben tapsolva Annuska. – Aztán meglátta a lobogóképén egy férfiú képmását és csodálkozva kérdezte:

– Mondja csak, White bácsi, hát Amerikában ilyenek az angyalok? Hiszen ennek szárnyai sincsenek.

– Nem angyal az – világosította fel White úr –, hanem annak a férfiúnak a képe, akit ezek az emberek meg akarnak választani elnöknek.

– Hát ez a sok csillag mit jelent? – kérdezte Janó.

– Az Egyesült Államok jelképe. Mindegyik csillag egy-egy államot jelent. Ahány csillagot látsz a zászlón, annyi országból állnak az Egyesült Államok. Mindegyik államnak van külön

kormányja is, de azért valamennyi a központi kormánynak engedelmeskedik, amelynek élén az elnök áll... De most forduljunk egyet és osonjunk ebbe a mellékutcába, hogy eljussunk oda, ahová indultunk.

Nem telt bele két perc és eljutottak a tizenötödik és tizenhatodik főutca között lévő sétaterre. És csak akkor bámult igazán Janó meg Annuska.

Hatalmas sétatér terült el előttük, benőve gyepel, körülkerítve fákkal. Az óriási nagyságú pázsitos középészét szabadon hagyták: oda vonultak éppen most a kis választók. Lehetnek négy vagy ötezren, csupa egészséges arcú, bátor nézésű és jókedvű fickó. A legifjabb alig kilencéves, de a legidősebb sincs még tizenhat éves. Amint bevonultak, felállottak körben, úgy, hogy végül, mikor már együtt voltak, hatalmas gyűrűt alkottak a szószék körül, amely a pázsitos rész legközepén volt felállítva.

Ezen a körön kívül esett egy nagy deszkából épült állvány, (csak is erre az alkalomra építették) amelyen a kis választók szülői foglaltak helyet, hogy gyönyörködhesse a kicsinyek alkotmányosdi játékában. Mosolygó apák, örömben egészen nekiperülő anyák nézték a felvonulást és néha ki is hallatszott e vidám zajból egy-egy asszonyi hang, amint lekiáltott a páholyból:

- Péterke, ne felejtsd el, hogy van nálad zsebkendő. Hisz ma elnökválasztó vagy!
- Bobi, félrecsúszott a nyakkendőd.
- Fredi fiam, ne szopjad az ujjacskádat. Nem illik az egy leendő államférfiúhoz.

White úr, a kormányos, Janó és Annuska egy rendező segítségével helyet kaptak az emelvényen és onnan nézték, amint egy kilenc éves ifjú felállott a szószékre és minden fennakadás nélkül a következő beszédet mondta:

„A gyűlést, mint annak egybehívója, megnyitom. A felnőttek világában az a szokás, tisztelt választók, hogy azt, aki legidősebb, megválasztják korelnöknek, a legfiatalabbat pedig korjegyzőnek. Nálunk mégis jobb lesz, ha megfordított rendben cselekszünk, mert a legfiatalabb írása egy kicsit olvashatatlan és nehéz volna kibetűzni azt a jegyzőkönyvet, amelyet ő fogalmazna. Kinevezem saját magamat korelnöknek és fölkérem Vanderbilt James urat, hogy vállalja el a korjegyzői teendőket.

Általános helyesléssel fogadták ezt az indítványt. White úr pedig, aki a nagy gyönyörűség miatt már nem tudott hová lenni, lekiáltott a karzatról:

- Ezt nagyon jól csináltad, Pali fiam!

A fiatal elnök megrázta a csengettyűt és komoly hangon válaszolt:

– Apuska, te neked nem szabad beszélned, mert ebben a gyűlésben felnőtt embernek nincsen szava. Kérem tehát a mélyen tisztelt szülői karzatot, hogy tartózkodjék a közbeszólástól.

A korjegyző, egy csinos, csaknem tizenhat éves ifjú, akin meglátszott, hogy már hosszabb idő óta szerepel, valamit súgott az elnöknek, mire ez nyomban föltette a kérdést:

- Ki akar hozzászólni a napirenden levő kérdéshez?

– Én! Én! Én! – kiáltott egyszerre több ezer hang és hány választó volt, mindannyi fölémelte a jobb kezét.

– Az nagyon is sok lesz – figyelmeztette őket a korjegyző. – Így a legközelebbi elnökválasztásig, amely csak négy év múlva következik be, sem érünk a végére. Minden párt válasszon ki egy szónokot az majd elmondja a többiek nézetét és ha meghallgatták a szónokokat, megkezdődik a választás.

– Éljen az elnök! – hangzott közben s éppen meg akarták jelölni azokat, akik a két párt nevében beszéljenek, mikor a karzatról lekiáltott egy csengő gyermekhang:

– Elnök úr! White Pál úr!

– Mivel szolgálhatok? – kérdezte az udvariasan.

– Nem ismer rám, elnök úr? Hisz egy házban lakunk. Én vagyok a házi úr leánya, a kis Magda. Én is szeretnék részt venni a játékban.

– Az nem lehet, Magduska – figyelmeztette őt az elnök –, tetszik tudni, nálunk New Yorkban nincs még nőknek szavazati joguk.

– De miért nincs? – makacskodott a kicsike, egy szőkefürtű, kékszemű baba. – Nem szeretjük-e mi is a hazát éppen úgy, mint önök és nem áldozunk-e neki örömet életünkkel és vérünkkel, ha veszedelemben forog? Hol van hát az igazság, hogy éppen mi legyünk kizárva a választásból, mikor arról van szó, hogy a legfőbb hatalmat valakinek a kezébe adják?

Mély csend támadt; a választóközönség összenézett. A korjegyző néhány pillanatig tanácskozott az elnökkel, aki végül így szólott:

– Magda kisasszonynak voltaképpen igaza van. S ha New Yorkban ma nincs is még szavazó joguk a nőknek, mi megadhatjuk azt a lányoknak. Hisz mi vagyunk a jövő, s nemcsak a lovagiasság, de a méltányosság is amellet szól, hogy megtegyük ezt a lépést. Aki egy nézetem van velem, emelje fel a kezét.

Ahány kéz mind fölemelkedett. A lelkesedés nem ismert határt és száz meg száz ifjú torok azt kiáltotta:

– Halljuk Magda kisasszonyt!

A kis szőke leányka kedvesen meghajtotta magát, lefutott a karzatról, végigsietett a pázsiton és fölment a szószékre.

– Hány éves ez a kislány? – kérdezte Janó White úrtól.

– Éppen tegnap lett tíz éves.

– Nálunk ilyen korban még babaruhával játszanak a lányok – mondta Janó és a fejét csóválta.

– Itt is, de azt nem zárja ki, hogy a közügyek iránt is érdeklődjenek.

A kis Magda meghajtotta magát a gyűlés előtt aztán bátran beszélni kezdett:

– Tisztelt választó gyűlés! Köszönöm, hogy meghallgatnak és még inkább köszönöm, hogy jogot adnak nekünk a szavazásra. Élek azzal a joggal és kérem önöket, hogy szavazzanak rám, mint elnökre. Nem a hiúság vezet, mikor ezt kívánom, hisz jól tudom, hogy nehéz és sok felelősséggel járó hivatás az elnöki, de hadd legyen egyszer már arra is példa, hogy leány lehetett az elnök. Megígérem önöknek, hogy az igazság, a törvény lesz mindig vezetőm és hogy minden erőmmel szolgálni fogom a hazámat. Ezt ígérem önöknek a magam és az összes new yorki, leánygimnáziumot látogató tanulók nevében.

– Melyik osztályba jár a kisasszony? – kérdezte egy hang a sokaságból.

– A másodikba. De a bizonyítványom csupa kitűnő. Has látni kívánják, elhoztam magammal.

Kivett a zsebéből egy papírt és odanyújtotta az elnöknek, aki alaposan megvizsgálta, aztán így szólt:

– Magda kisasszonynak igaza van. S amit ő elhallgatott szerénységből, kitűnik ebből az írásból. A szónoklásból is kitűnője van.

Lelkesült éljenzés követte az elnök kijelentését.

Ennek lecsillapulta után Magda ismét felszólt:

– Nagyon köszönöm az elnök úr dicséretét, de ha megengedi, hozzáteszem még azt is, hogy nem csak a leánygimnáziumot látogatom, hanem a főzőiskolát is, meg a varróiskolát. Itt van a két bizonyítvány, amely kimutatja, hogyan haladtam ebben a két tárgyban.

– Csupa kitűnő! – hirdette ki az elnök a vizsgálat eredményét – s van még azonfelül egy megjegyzés, mely így szól: „A habos tészta készítésében párját ritkítja Magduska”.

No hát, azt a lelkesült éljenzést, amely ezt a kijelentést követte, nem is próbálom meg leírni. Csak annyit mondok, hogy az összes verebek, amelyek a fákon ültek, fölrepültek ijedtükben a levegőbe. Legalább is azt hitték, hogy égszakadás, földindulás következik most.

– Uraim, tisztelt választóközönség – mondta ünnepi hangon az elnök, mikor a lelkesedés kicsit lecsillapult –, van egy gondolatom, amely nagyon egyszerűsítene a mi feladatunkat.

– Halljuk! Halljuk!

– Magda kisasszony az imént bebizonyította nekünk, hogy ő leginkább van hivatva az elnöki tisztségre. Mert kérdem önöket, van-e közülök olyan, ki habos tortát tudna készíteni?

– Nincs! Nincs!

– Ő pedig tud. Azonfelül a szónoklásban is kiválik közülünk, nem is említve, hogy a legjobb tanuló az osztályban. Ismerjük el az ő érdemét és válasszuk meg egyhangúlag a mi elnökjelöltünknek. Én magam is, akit az egyik párt kijelölt, lemondok az ő javára és beérem az alelnöki tiszttel.

Az az egetverő éljenzés és helyeslés, amely ezt az indítványt követte, meggyőzte a new yorki verebeket arról, hogy ezen a napon nincs hely számukra a tizennegyedik és tizenötödik főutca között fekvő téren. Valamennyien fölkerelkedtek és gyorsan elszálltak.

White úr erre azt mondta az ő társaságának:

– Mehetünk. Itt már nincs mit keresnünk. Látták, hogyan mulat Amerikában a gyermekvilág.

Mikor leértek az utcára, Janó hirtelen megállott és nagyon hirtelen körülnézett.

– Mi történt? – kérdezte a kormányos – elveszett valami?

– Csakugyan! – hebegett egészen nekisápadva Janó. – Most jut eszembe, hogy mióta a vámházhoz értünk, Pityu nincs velünk. A hajót a mi társaságunkban hagyta el, de azóta nem láttam.

Egészen nekiadta magát a búsulásnak és hiába vigasztalta a kormányos, White úr, meg Annuska, hogy majd előkerül a kakas, Janó folyton azon töprengett:

– Mi lesz majd ebben a nagyvárosban az én kakasomból, holott szegény egyetlen szót se tud angolul?

VIII.

Vándorúton.

– Nagy a világ, de hogy ennyire nagy, mégsem hittem volna! – panaszkodott Stropka Janó, mikor két héttel utóbb valahol az országút mentén letelepedett Annuskával és iszákjából előszedte az elemózsiát, hogy megreggelizzenek.

Hozzá tehetne volna még, hogy nagyon is drága a világ arrafelé. Mert bár csak egy hete múlt el, amióta elhagyták a hajót, összes pénze már elfogyott. Pedig csak három napot töltött a világ legdrágább városában, New Yorkban, épp annyit, hogy belássa, mennyire nem kedveznek az ottani állapotok a drótos mesterségnek s hogy Pityut, a nyoma veszett kakast keresse.

Nem talált rá. Még a hajón is tudakolta, de ott azt a felvilágosítást adták neki, hogy a hajó órája éppen azóta nem jelzi az időt, amióta ő maga is partra szállott a kormányos és Annuska társaságában.

Nehéz szívvel szánta rá magát Janó, hogy hú kísérelője nélkül folytassa vándorútját, de a kötelesség parancsa erősebb volt a szív vágánál. S mivel New Yorkban, valahányszor csak

munkára jelentkezett, kinevették a fiatalsága és a mestersége miatt, arra szánta magát, hogy délnek indul, ahol kisebb helységeken talán jobban kedvez majd a szerencse.

Az utolsó helyen, ahol munkára jelentkezett, egy nagyhírű edény- és üvegyárban, a munkásvezető, aki magyar volt, azt mondta neki:

– Fiam, Janó, hogy is kérhetsz tőlünk ilyesmit? A mi mesterségünk éppen azt kívánja, hogy minél több új edényt és ablakot vegyenek az emberek, te pedig a régi törött edényeket is javítgatod! Az Isten áldjon!

Belátta Janó a mondás igazságát és föltette magába, hogy keres olyan vidéket, ahol kevesebbet adnak az emberek az edény külsejére. Ha vasúton mehetett volna, hamar eljut odáig, de nagyon fogytán volt a pénze. Mert ahhoz a száz dollárhoz, amelyet Anker kapitány letett számára a legnagyobb szükség esetén, semmi körülmények között sem akart hozzányúlni, azonfelül pedig éppen csak az a kis megtakarított pénzecskeje volt, amit a hajón szerzett. Annak túlnyomó részét pedig fölemésztette a háromnapos tartózkodás New Yorkban.

Pedig hogy kuporgattak, takarékoskodtak. Száraz kenyérnél egyebet nem is ettek, ami elég rosszul esett Anker kapitány jeles konyhája után, de mikor még az ivóvizet is drágán kellett megfizetni. Mondta is panaszképpen Annuska:

– Tenger és mindenütt tenger, de azért mégis pénzt kérnek az italért.

– Te kis bohó – világosított a fel Janó –, a tenger vize sós ízű és nem lehet meginni. Jó forrás pedig messzire esik ettől az óriás várostól.

– Hej de másként van ez otthon: – sóhajtott Annuska.

...Sok magyar embernek ez a keserű panasz, ha elszakad szülőföldjéről, ahonnan elkergeti az elégedetlenség, meg az a bolondos hite, hogy idegen földön könnyű a boldogulás és ott magától szájába repül a sült galamb.

Hanem azért nem csüggedett el Janó. Mikor ott ültek ketten a napfényes időben az ország út mentén és megették száraz kenyerüket, újból feltámadt benne az erős remény. Hisz olyan csodaszép őszi reggel volt, tele napfényvel és illattal.

A szálló felhők is mintha óriási madarak volnának, amelyek mutatják az útirányt, ahova a két kis vándort viszi a sorsa és azok a repülő madáróriások hívogatva, biztatva integettek feléjük, mintha mondani akarnák:

– Erre jertek, erre tartsatok s megtaláljátok, amit kerestek: a becsületes munkát és az édes mindennapi kenyeret!

Éppen, mikor az utolsó falatot is megették és készültek, hogy folytatják útjukat a legközelebbi helység felé, száguldva vágatott feléjük az országúton egy különös kereken járó alkalmatosság. Olyan volt, mint egy bricska, csak hogy ló nem volt eléje fogva, hanem magától működő erő hajtotta. Minden lárma nélkül vágatott, csak néha pöfékelt egy nagyot, mintha szaladás közben lélegzetet venne.

Az elején egy trombitába végződő cső volt, amely ha megnyomtak egy gumilabdát, olyanokat trombitált, mint egy megriadt elefánt.

– Hát ez micsoda? – szepegett Annuska és ijedező meglepetésében odasimult Janóhoz.

– Valami önmagától mozgó kocsi – magyarázgatta Janó –, úgy hívják, hogy automobil. Láttam egyet, amikor Budapesten keresztül mentem.

– De hát miért ijesztgeti az embert a szavával!

– Hogy figyelmeztesse jöttére s idejében kitérhessen az, aki útjába kerül.

A kocsin egy idősebb úr ült és egy nagyon csinos, babaszerű kisleány. Amint Annuska megpillantotta, meglepetésében felkiáltott:

– Nini, a kis Magda, akit a múlt héten a new yorki gyermekek megválasztottak elnöknek.

Valószínű, hogy a kocsin ülők is meghallották a felkiáltást, mert az öregúr egyet rántott a csavaró készüléken, mire az önmagától mozgó kocsi azonnal megállott. Az öregúr odaintett magához Janót és megkérdezte:

– Kik vagytok fiaim és hova mentek?

Janó emberségtudóan válaszolt. Előbb bocsánatot kért Annuska nevében, hogy nevéen szólította a kisasszonyt, aztán elmondta, hogy ő drótos és most vándorúton van, mert New Yorkban nem kapott munkát.

Azalatt Magda leszállott a kocsiról és mint akinek elzsibbadt a lába a hosszú üléstől, egy kicsit futkosott az országúton. Közben néhányszor oldalt pillantott Annuskára, mint a gyermekek szokták, amikor szeretnének egymással megismerkedni.

– Téged a jó Isten küldött az utamba – mondta az öregúr, mikor Janó angol nyelven elmondta, hogy mi járatban van. – Azt hiszem mindkettőnknek javára lesz ez a találkozás.

– Van talán a számomra munkája? – kérdezte mohón Janó.

– Úgy gondolom, hogy mindjárt akad. Mikor tegnap délután elindultam a magam alkalmosságán egy nagyon sürgős útra, azt hittem, hogy ezen az önmagától mozgó kocsin minden rendben van. De úgy látszik, hogy valami hiba esett benne, mert minden tíz percben megáll és csak nehezen bírhatom rá, hogy folytassa az útját. Tudom is már, hogy mi a baja: két csavarja meglazult, azonfelül pedig a kazánján, melyben a hajtóerő fejlődik, egy kis lyuk támadt. Azt a nyílást kell valahogyan betapasztani. Látom, hogy mindenféle pléhmunkára való készlet van nálad: tán megigazítanád?

– Nagyon szívesen! – válaszolt Janó és azonnal lekerítette a válláról a tarsolyt, amelyben együtt volt a drótozó készsége. Aztán lehajolt, megtapogatta a srófokat és egy-kettőre jól meghúzta azokat a nagy harapófogó segítségével, úgy, hogy keményen helyt állottak.

Soha életében nem látott még közelről önmagától mozgó kocsit, de a kazánfoltozásban egészen otthon volt, s így nem telt bele több idő két percnél, már is rátalált arra a kis, szögfejnyi nagyságú nyílásra, amelyen a benzingőz vékony felhőcske alakjában elpárolgott.

– Itt van a baj – mondta Janó.

– Lehet rajta segíteni? – kérdezte aggódva az öregúr.

– Mindenesetre – biztosította Janó –, hanem az a kérdés, nagyon sietős az útja?

– Az.

– Akkor hát egyelőre tapaszt rakok a nyílásra. Van egy jóféle üvegragasztó szerem, amely arra való, hogy az ablaküveget odaerősítse a ráamájához. Még a vasat is megfogja! Öt perc alatt úgy becsinálom azt a nyílást, hogy két-három óráig ki nem jön azon egy csepp gőz és nem párolog el a kocsi hajtó erő. A legközelebbi helységben pedig valamelyik bádoggal tessék szóba állni: az majd egészen rendbe hozza a masinát.

– A legközelebbi helység négyórán van innen, bádogos pedig nem található ott, – mondta kedvtelenül az öregúr.

– Akkor hát nincs egyéb hátra, minthogy magam végezzem a bádogos munkát is. Pléh van nálam, apró fejszög nemkülönben és valahogy elkészülök vele.

– Hát igazán értesz te ahhoz? – kérdezte ámulva az öregúr.

– Hisz Rovneban születtem – mondta Janó – és ott úgyszólván ezzel a tudománnyal jön világra az ember.

Az öregúr elgondolkozott kissé, aztán így szólt:

– Mondok valamit, fiam. Jobb lesz mégis ha a munka nagyobbik részét olyan helyen csinálod, ahol segítség is akad. Egyelőre hát tapaszt be a rést azzal az üvegragasztó szereddél, aztán üljetek föl az én kocsimra, majd elviszlek benneteket a legközelebbi helységig. Út-

közben, ha baj támad, megint te leszel a masinisztám. Vercosinban – így hívják azt a helységet – megebédelünk, aztán hozzálátsz a munkához. Akarod?

Hogy akarta-e Janó? Kevés híja, hogy ujjongani nem kezdett örömeiben. Maga a gondviselés küldte neki ezt a kis munkát, amely jóval előbbre vitte a vándorútján és legalább is egy napra biztosította mindkettőjük megélhetését.

– Hát nem is kérdezed, mi lesz a munkád díja? – kérdezte az öregúr.

– Óh, uram, meg vagyok jutalmazva, ha ellát minket a mai napon és pár mérfölddel közelebb visz a célunkhoz – szólott Janó.

Nagyon tetszhetett ez a szerénység az idegen úrnak, mert jóindulattal megveregette Janó vállát aztán így szólt:

– Majd megbeszéljük ezt a dolgot útközben, fiam. Nem fogod a szerénységednek a kárát vallani. Most pedig láss hozzá, hogy mielőbb indulhassunk.

Öt perc sem telt bele és a két kis leány az önmagától mozgó kocsis hátsó ülésén foglalt helyet, Janó pedig az öregúr mellett, aki egyet rántott a féken, mire a kocsi gyorsan megindult. Bár egy kicsit szűken ültek, Janó és Annuska szíve mégis tele volt boldogsággal. Mert amikor már bekopogtatott náluk a szükség és a ma is bizonytalannak látszott, a gondviselés még a holnapnak a gondját is levette a vállukról.

IX.

Ismerkedés.

Mégis csak egészen más érzés az, ha sebesen vágató kocsin, sima országúton halad az ember és nincsen gondja a következő napra! Janó úgy találta, hogy szebb a világ, mint egy órával azelőtt és a napfényben úszó vidéket igazi hálaérzéssel nézte. Orrát kellemesen csiklandozta az érett gyümölcs illata, amely az országutat szegő nyaralók kertjeiből szerteáradt és hazagondolt Magyarországra, ahol ilyenkor szedik a szilvát a fáról és főzik télire lekvárnak.

Elandalodásából a kocsit vezető úr keltette föl, aki felhasználva az alkalmat, mikor nem kellett ügyelnie a gépezetre, szóba ereszkedett a fiúval.

– Hova való vagy, fiam? – kérdezte.

– Magyarországon születtem.

A kocsit vezető úr szeme nagyot villant.

– Magyarország? Azt az országot én nagyon szeretem.

– Járt már ott? – kérdezte örömmel eltelve Janó.

– Nem én, soha! De ismertem sok derék magyar embert... Régi história az már, fiam, te még nem is voltál akkor a világon. Én is csak kis fiú voltam, mikor térdére ültetett egy nagy magyar, a legnagyobb, aki abban században született.

– Az csak Kossuth apánk lehetett! – mondta a legmélyebb meggyőződés hangján Janó.

– Eltaláltad, fiam. Ő volt az s mondhatom, hogy emléke csodálatosan él még most is a szívemben, noha ötven esztendeje, hogy közöttünk járt. A magyar szabadságharc után jött el hozzánk, hogy itt is hirdesse a szabadság igéjét. Édes atyám polgármester volt Visconsinban és ő fogadta. Én mellette állottam és rajtafelejtettem tekintetemet a nagy férfiú arcán, mely tele volt szomorú bánattal, mikor lesújtott, a zsarnokság által elnyomott hazájáról megemlékezett. Alig érttem akkor a szavát, csak sokkal később magyarázta meg azokat nekem az élet, de az ő fájdalma olyan megrendítő volt, hogy mindegyik hallgatójának szeme könnyben úszott. Én is sírtam és ő lehajolt hozzám és azt mondta:

– Ezek a könnyek, amelyeket a világ legszabadabb országának egyik ifjú sarja hullat, azt bizonyítják, hogy a szabadság győzni fog azok ellenére is, kik meg akarják ölni.

S homlokon csókolt. Soha életemben nem felejttem el az ő szeretetét és valahányszor alkalmam volt, hogy egy magyaron segítsek, szívem mindig tele volt hálaérzettel ő iránta.

Janó gyorsan lehajolt és megcsókolta Shely úr kezét. Ez pedig folytatta:

– Nem jársz majd idegenek között, fiam, ha nálam maradsz. Az én birtokaimon néhány száz magyar él és mondhatom, hogy náluk megbízhatóbb embereim sohasem voltak.

Azalatt a hátulso ülésen a két gyermek között is javában folyt az ismerkedés. Magduska, Shely úr leánya, kérdéseket intézett Annuskához.

– Te is Magyarországon születél?

– Ott. Még pedig a legmagyarabb vidéken, a nagy Alföld szívében, Szegeden.

– Ugye, Szeged messze van innen?

– Nagyon messze! – sóhajtott. – Túl a tengeren, soknapi szárazföldre, ahova eljutni még a gyorsan szálló felhőnek is nagy dolog.

– S miért hagytad el a hazádat? Látod, én nem mennék el hazulról, mert csakis ott tudok boldog lenni, ahol születtem.

Annuska szeme megtelt könnyel és búsan felsóhajtott:

– Nem volt sem apám, sem anyám, mert mindkettő sírba szállt. Árva voltam egészen én csak egy bátyám élt, akit kalandos vágya elvitt messze földre. Jól folyt a dolga, szorgalmas fiú volt és magához szólított, mikor értesült szülőink haláláról, aztán...

– Aztán?

– Őt is elvitte a halál.

– Szegény kislány! – mondta részvétellel Magda és két karját Annuska nyaka körül fonta. – Ne búsulj! – folytatta aztán vigasztaló hangon – mihelyt Visconsinba érünk, neked adom a legszebb babámat. Szőke a haja, kék a szeme és azt tudja mondani: „apa” és „anya”. Tudod, én már úgysej játszhatom veled?

– S miért nem? Hisz még kislány vagy.

– Az. De mióta a new yorki gyermekek megválasztottak elnököknek, sok az országos gondom s nem illik, hogy elhanyagoljam azokat a kötelességeket, amelyekkel állásom együtt jár.

– Sok kötelességed van?

– De mennyi! Tudakozódnom kell, hogy kinek van a szegényebb sorsú iskolás gyerekek között könyve, papírja, palavesszője s kinek nincs. Följegyzem a nevüket és apa vásárol nekik, úgy hasonlóképpen téli ruhát is, meg cipőt. Mert apa nagyon jó és van sok pénze is. S mindenhova elvisz magával, ahova megy, mert nekem sincs már édesanyám. Van egy egész sereg önmagától mozgó kocsink, még olyan is, amelyben meg lehet háltni és nyáron, mikor az iskolában szünet van, mindig azon utazunk. Mikor meguntuk a kocsikázást, megállunk valamely pázsitos rétnél és kifutkosom magamat, virágot szedek, mialatt apa fölmelegíti az ebédet.

– Hát csak fölmelegíti? S nem főzi meg?

– Meg van az már főzve és pléhdobozokba eltéve, úgy hogy esztendőig is eláll. Úgy hívják, hogy: konzerv. Van aközött mindenféle jó és hasznos dolog, még kávé meg csokoládé is. Abból mindég visz magával néhány tucat ilyen pléhskatulyát.

– De honnan veszi a fűtőszert?

– Még az sem kell. Úgy van megcsinálva az a doboz, hogy az alján egy külön kis burkolat alatt spirituszt rejteget. Ha azt a burkolatot oldalt meglékelik és a spirituszt meggyújtják egy szál gyújtóval, két perc alatt fölmelegszik a dobozban lévő étel.

– Így már igazán jó utazgatni! – hagyta rá Annuska.

– Néha erdőben hálunk meg, fölöttünk a csillagos ég és a fák suttogó lombja. Azok mesélnek nekem mindenféle mesét, míg álomba el nem ringatnak, és ha hajnalban fölébredek, hallom a madarak dalolását és azok is mesélnek nekem. Olyan szép az élet, hogy még a paradicsomban sem lehet különb.

– S nem vágyódsz vissza ilyenkor a nagyvárosba?

– Mért vágyódnám? Velem van édes atyám, akit mindennél jobban szeretek a világon és velem van a játékom is. Csak ez hiányzott még eddig, de ezentúl az is meglesz.

– S mi volna az? – kérdezte kíváncsian Annuska.

– Egy kistestvér, egy játszótárs. Azt hiszem, hogy megtaláltam.

Két karját újból Annuska nyaka körül fonta és meleg testvéri szeretettel magához ölelte. Shely úr, ki az utolsó szavakat hallotta, mosolyogva fordult Janóhoz:

– Látod, fiam, ők is megérették egymást!

X.

Magyarok között.

Amint az önmozgó kocsni behajtott Wisconsin főutcáján, Janó hirtelen felkapta a fejét és bámulva nézett körül. Véletlenül megakadt a tekintete mindjárt az első utca feliratán és csodálkozva olvasta:

– Szegedi utca.

Shely úr, aki meglassította a kocsni járását, mosolyogva nézte Janó nekiperülő arcát és most ő szólalt meg egészen tiszta magyarsággal:

– Úgy van az, fiam, magyarok közé jutottunk.

Janónak elakadt a lélegzete és csak hebegve tudott érzésének kifejezést adni:

– Hogyan, uram?... Ön... Ön is beszél magyarul?

– Már gyermekkorom óta – válaszolt nevetve Shely úr és megveregette Janó vállát. – Anyanyelvem után az volt az leső, amelyet elsajátítottam. Mondhatom, hogy jó mesterem volt: nem kisebb ember, mint az öreg Újházy, Kossuth Lajosnak leghívebb embere.

– De hogyan történhetett ez?

– Hát csak úgy, hogy édes atyám is részese volt annak a magyar gyarmat alapításának, amely Új-Buda néven ismeretes. Alig félóránnyira fekszik innen a viruló gyarmat és mióta Újházy bácsi elköltözött az élők sorából, én vagyok az, aki a két gyarmatnak gondját viseli.

Kevés híja, hogy a Janó szemébe nem szökött a könny, annyira meghatotta, mikor egészen váratlanul magyar szót hallott. De Shely úr nem érte be ezzel, hanem folytatta:

– Hát ha még hallanád Magduskát, amikor magyarul énekel.

– Ő is? – ujjongott Janó.

– Magyar asszony volt az édesanyja és képzelheted, hogy beléojtotta a magyar szó szeretetét. Nem szóltunk semmit, mert nem akartuk elrontani a meglepetés örömét. Valahányszor magyar ember kerül ide, megcselekszük vele ezt: hadd szívjon egy kis magyar levegőt a yankee-k országában.

Yankee-nek nevezik tréfásam az amerikai angolokat. Oly félig komoly, félig csúfolódó elnevezés az, amely rájuk ragadt az idők folyamán.

Magduska nem elegyedett a beszélgetésbe, hanem ahelyett rágyújtott egy magyar nótára, mely ezüstös csengéssel áradt szerte a verőfényes levegőben.

Szülőföldem szép határa,
Meglátlak-e, valahára?
Ahol állok, ahol megyek,
Mindenütt csak feléd nézek.

Ha magyar jön, tőle kérdem,
Virulsz-e még szülőföldem?
Azt kérdezem a felhőtől,
Azt a suttogó szellőtől.

A második verset már Annuska, Janó és Shely úr is együtt énekelték vele. De nem maradt annyiba. Mert amint bekanyarodtak a főutcába, szemközt találkoztak egy csapat iskolás fiúval, leánnyal, akik éppen kiléptek a nagy épületből, amelynek homlokzatára ez volt írva: Magyar iskola. Azok felkapták a nótát és énekelték tovább:

De azok nem vigasztalnak,
Bús szívemmel árván hagynak,
Árván élek bús szívemmel,
Mint a fű, mely a sziklán kel.

Kisdéd hajlék, hol születtem,
Hej tőled be távol estem!
Távol estem, mint a levél.
Melyet elkap a forgószelel.

Azt már sok lett volna kívánni a jóból Janótól, hogy nyugodtan üljön az önmagától mozgó szekéren, mikor a lelke és a szíve tele volt boldog érzéssel. Egy pillanat alatt lenn termett a földön, odarohant a gyermekek csoportjához, megölelte a legelsőt, aki keze ügyébe akadt és fuldokló hangon kiáltotta:

– Magyarok! Magyarok között vagyok! Jóságos Isten, milyen boldogság ez!

Az egyik fiú pedig így szólt:

– Mindjárt sejtettük, hogy Shely úr jön látogatóba, amint az ő nótáját hallottuk.

– A Magduskáét! – igazította helyre Shely úr –, mivelhogy ő csakugyan itt született, és valahányszor megérzi a magyar levegőt, nótázó kedve támad.

Azalatt itt is, ott is megnyílt egy-egy kapu és eljöttek sorban az öregek, hogy a patrónust üdvözléjék. Így nevezték Visconsinban és Új-Budán Shely urat, azért az atyai gondoskodásért, amelyet tőle minden időben tapasztaltak.

Szép, sugár alakok voltak egytől-egyig és meglátszott az arcukon a boldog meglepődés, hogy távol a hazától egy másik magyar földre akadtak ahol a munkájok után élhetnek jólétben. A viseletük is egészen magyar volt és mikor előállott a polgármester, akit ők a maguk szokása szerint városbírónak neveztek, Janó meg volt győződve, hogy az egész csak álom. Soha sem járta ő be a világtengert, sohasem hagyta el a haza határát, hanem valahol a szép alföldön sétál most.

A városbíró egy kis üdvözlőbeszédet rögtönzött, amelyben elmondta, hogy hétköznap is ünnepnap nekik, mikor a patrónus meglátogatja őket. Aztán kezénél fogta Janót és Annuskát és így folytatta:

– Valahányszor magyar jön hozzánk a távol hazából, legelső dolgunk, hogy elvezetjük az iskolába. Hadd lássa azt a helyet, ahol a magyar érzést ápolják nálunk. De különösen hadd gyönyörködjenek azokban a régi zászlókban és ereklyékben, amiket ott őriznek. Egytől-egyig részt vettek a szabadságharcban és intik a szívüket arra, hogy meg ne feledkezzünk azokról, akik egykor küzdöttek a magyar szabadságért.

Bevezette őket abba a házba, honnan az imént jött ki az iskolás gyermekek serege. A nagy épület egy kert közepén állott és csudálatos érzés fogta el Janó lelkét, mikor virító akácfa alatt meglátott egy kisebb épületet, amelyre ez volt írva: A magyar szabadságharc ereklyés háza.

A bejárat fölött két kopott zászló csüngött a nyelével keresztbe téve. Alatta márványból egy férfiú mellszobra, akinek vonásait Janó azonnal megismerte.

– Kossuth apánk!

A folyosón, amelyre léptek, jobbra és balra egész sor mellszobor. Janó, amint elhaladt mellettük, köszöntgette őket nevükön:

– Ez Damjanich!... Ez Batthyány Lajos... Leiningen tábornok... Mind a vértanú együtt! Istenem. De szép ez még álomnak is!

Annuska összetett kézzel haladt mellette és meglátszott ajka mozgásán, hogy imádkozik. Shely úr arcán is komoly meghatottság tükröződött, a városbíró pedig levett kalappal azt mondta:

– Nagy a magyar érzés varázsa. Csak akkor járja át teljesség lelkünket, amikor idegen földön vagyunk és tudjuk, hogy mily messzire van tőlünk a haza. Fájó érzés az, de boldogító egyszersmind, mert egy olyan kapcsolatot alkot, amely messzeségen, tengeren és idegen országokon át összefűz mégis a hazával.

Egy nagy terembe léptek, ahol fali állványokon könyvek és régi újságlapok voltak elhelyezve. A sárgult papírok zizegve emelkedtek, amint a nyílt ajtón keresztül a szellő behatolt és meglebbentette azokat.

– Hallod az üdvözlést, fiam? – kérdezte a városbíró és megsimogatta Janó fejét. – Azok a holt papírdarabok megérik, valahányszor egy igaz magyar szív közeledik hozzájuk és regélnék aztán neki régi dicsőségről, amely nem enyészhet el soha a feledés homályába... Csupa olyan okmány, újságlap, amely egy nagy és szent esztendő emlékét őrzi híven. Azét az esztendőét, mikor a magyar nemzet óriásokból állott és egy egész világ ellen küzdött jogáért. Úgy hívják, hogy: 1848.

Volt ott a falon csüngő zászlók között egy, mely azonnal szemébe ötlött Janónak. A három színe magyar nemzeti szín volt, de a selyemszövege tele volt hintve csillagokkal. Shely úr észrevette Janó tekintetének irányát és megmagyarázta neki a zászló jelentőségét.

– Tizennyolc éves voltam, mikor nálunk is küzdöttek a szabadságért. Különös egy háború volt az! Az amerikai nemzet egy része arra a tudatra ébredt, hogy szabadságra született minden ember, bármilyen legyen is az arcának színe. Le akarta törölni azt a rút bélyeget, amelyet egy régi szokás rásütött... Majdnem szégyenkezve említtem fel előtted, hogy nincs még negyven esztendeje, mikor az Egyesült Államokban a néger rabszolga volt, csupán azért mert négernek született. S úgy bántak vele, mintha nem is ember volna. Pénzen vették meg a testét, a lelkét, a munkaerejét és eladogatták ismét, mint az állatot. Ekkor támadt közöttünk egy férfiú, aki prófétaként hirdette az emberi jogokat. Lincoln Ábrahámnak hívták.

– Áldassék az ő emléke! – mondta Janó és összekulcsolta imára a két kezét.

– Az a Lincoln csudálatos egy ember volt. Fiatalkorában mint egyszerű favágó kereste meg kenyerét az őserdőben és ha napi munka után fáradtan tért kunyhójába, nekiült a

könyveknek és tanult. Huszonhat éves volt, mikor letette az ügyvédi vizsgát és mikor felavatták tudornak, még mindig rajta volt az egyszerű napszámos viselet. Egy év múlva mi választottuk meg képviselőnek és két év múlva egész Amerika sorakozott zászlója alá. Megválasztották a nagy köztársaság elnökének. És az első szava az volt, hogy meg kell szüntetni a néger rabszolgaságát, meg kell nekik is adni a minden embert megillető jogokat.

– Képzem, mily lelkesedéssel fogadták ezt a kijelentést! – mondta Janó és tekintete ragyogott a szívét általjáró lelkesedéstől.

Shely úr nagyot sóhajtott.

– Ifjú vagy még és nem tudod, mi az emberi önzés!... igaz, hogy Lincoln szava nem volt pusztában elhangzó szó és akadtak sokan, akik lelkesültek nemes eszméiért, de voltak elegen, akiket a vagyon kérdése visszariasztott. Különösen a déli államok lakói, ahol a cukorültetvényeken a néger ingyen dolgoztak, átkozták Lincoln föllépését. Kijelentették, hogy el nem ismerik elnöknek, más elnököt választottak és hadsereget szerveztek, amely fegyveres kézzel megvédi őket és zsarnoki jogukat.

Az a háború, amely akkor keletkezett, a legvéresebbek egyike volt a tizenkilencedik században. Én is harcoltam Lincoln zászlója alatt, mégpedig egy olyan csapat élén, amely csupa magyarokból állott. A te nemzedet dicsőségére legyen mondva, hogy nem akadt magyar ember, aki a déliekhez csatlakozott volna.

Valamennyien Grant és Sherman tábornokok seregében harcoltak. Én is ott voltam és velem egy külön csapatban a visconsini és új-budai magyarok. Abban az esztendőben nem vetettek és nem arattak itt, mert minden férfiú a csatatéren járt és harcolt a szabadságért, az emberi jogokért.

Akkor ismertem én meg igazán az én magyarjaimat és abban a hadjáratban tanultam meg a ti nyelveteket. Ezt a zászlót a visconsini és új-budai asszonyok és leányok hímezték: félig magyar, félig amerikai és jelképe volt annak, hogy a nagy eszmék, a forró érzések egyesítik mindazokat, akiknek lelkében ég a szabadság vágya. Mindenütt elől járt ez a zászló és volt egy nap, mikor Grant tábornok a kezébe fogta és előljárt vele.

Azért tettük ide a szabadságharc ereklyéi közé az 1863 megérdemli, hogy ott tündököljön örök időkre, az 1848 mellett.

Janó elgondolkozott. Meglátzott az arcán, hogy valamit szeretne kérdezni, de nem meri. Végre nagy nehezen rászánta magát és kérdezte:

– Volt-e azok között, akik e zászló alatt harcoltak, rovnei ember is?

Shely úr odament egy szekrényhez és kivett belőle egy aranyos kötésű könyvet.

– Mindjárt meglátjuk – mondta – és lapozgatott a könyvben. – Itt vannak följegyezve mindazok a magyarok, akik abban a hadjáratban részt vettek.

Eljutott az R. betűig, aztán olvasta: – Rovne. Önkéntesnek jelentkezett és végig küzdötte a háborút Stropka Mihály.

– Az én édes atyám! – ujjongott Janó és lehajolt a könyvre és megcsókolta a fakó írást, amely az ő édes atyjának nevét följegyezte a hősök között. – Miért, hogy ezt sohasem említette előttünk, gyermekei előtt?

– Hja, fiam! – mondta mosolyogva Shely úr – az igazi ember sohasem dicsekszik azzal, amit szépet és nemeset cselekedett!

Ellenséges támadás.

Amint újból kijutottak a szabadba és Magda meg Annuska a pázsiton futkostak, Janó megkérdezte Shely urat:

– Ha nem venné rossz néven, nagyon szeretném megtudni, mivel foglalkoznak itt az én földijeim?

Shely úr megveregette Janó vállát és mosolyogva válaszolt:

– Hát kiki azzal, amire az élet megtanította. Egy rész földművelő. Szánt, vet és arat. A gabonáját nem kell messzire vinni, hogy túladhasson rajta. Van itt egy nagy gőzmalom, ahol megőrlik, van egy kis vasutunk, amely a legközelebbi nagyvárosba szállítja, ahol mindig akad vevője. A másik része gyümölcsöt termeszt: almát, körtét, sőt szőlőt is. Annak sincs gondja rá, hogyan értékesítse. Az itteni gyümölcsnek nagy a híre messze földön és nem kell kínálni. Maguktól jönnek az ügynökök, hogy megvegyék. A harmadik rész asztalos munkát készít és mondhatom, olyan művészettel, hogy még a legelőkelőbb házak számára is itt rendelnek bútort. Aki pedig más munkát tud, annak is jut keresete, leginkább a kőszénbányákban.

Itt megállott egy kicsit Shely úr és elgondolkozott. Mintha valami árny osont volna végig az arcán és hirtelen nagyon komoly lett.

– Az a bánya nagy gondot okoz nekem – folytatta kis szünet múlva. – Nem mintha nem jövedelmezne bőven. Az itteni szén messze földön híres és alig győzzük a sok megrendelést. Munkaerőben sincs hiány, sőt tán az a baj, hogy nagyon sokan kívánnak belőle részt. S nem egyszer olyanok, akik nem közénk valók.

– Idegenek? – kérdezte Janó.

– Azok és mégsem egészen azok! Hogy ezt megérthessed, meg kell neked magyaráznom, hogyan szerveztem én az itteni munkát. Mikor arra a gondolatra jutottam, hogy megalapítom ezt a két gyarmatot, az a gondolat lebegett előttem, hogy a hazájukban megélni nem tudó magyaroknak biztos otthont teremtek. Megcselekedtem hát azt, hogy akik nálam jelentkeztek, nem mint napszámosok kaptak alkalmazást, hanem mint részesek az üzleti haszonban. Minden munkás az esztendőn át annyi fizetést kap, amennyivel megélhet a családjával, az év végén pedig a tiszta jövedelemből reá eső hasznot.

– Ez nagyon szép gondolat volt! – lelkesedett Janó.

– Csakhogy nem mindenki fogta fel és látta be a célszerűséget. Akadtak gyanakvó természetűek, akik azt hitték rólam, hogy ki akarom őket használni a magam javára. Fájt nekem ez a gyanú, de nem tehettem ellene. Azt mondtam hát nekik: Jól van, fiaim, ha így gondoltok, ne fogadjátok el azt, mit nektek ajánlok. Majd belátjátok később, hogy mily bolondul cselekedtetek! S befogadtam őket rendes munkabér mellett. Az első esztendő a kétkedőknek adott annyiban igazat, hogy a kezdet nehézség miatt meglehetősen csekély volt a haszon... Hogy ujjongtak akkor a rosszlelkűen, hogy csúfolódtak a többinek könnyen-hívósága miatt!

– S ezek? – kérdezte aggódva Janó. – Voltak köztük magyarok is?

– Voltak biz, de a magyar ember becsületére legyen mondva, nagyon kevesen, akik kiléptek a szövetségből és azt követelték, hogy térítsem meg neki a kárt, amit szenvedtek. Megcselekedtem szó nélkül...A második esztendő azonban már nekem adott igazat. A vállalat, miután még vonat is épült a közelben, dús hasznot hajtott és azok, akik velem tartottak és nem kétkedtek bennem, megkapták a fényes jutalmukat.

– Hála Istennek! – sóhajtott megkönnyebbülő szívvel Janó.

– Csakhogy most azok, akik az előző években nem bíztak bennem, most egyszerre ellenem támadtak és azt mondták, hogy kijátszottam őket a jó embereim kedvéért. Tudtam előre, hogy vonat épül majd erre felé, amelynek sok szén kell, tudtam, hogy a bánya dúsan fog jövedelmezni, de elhallgattam, mert azt akartam, hogy kevesen részesüljenek a haszonban.

– Gonosz rágalom! – szörnyülködött Janó.

– Azt követelték – folytatta Shely úr –, hogy vegyem őket vissza a szövetségbe.

– Remélem, nem tette.

– Nem tehettem, mert ez annyi lett volna, mint kifosztani azokat, akik híven kitarítottak és két esztendőn át nélkülöztek, csakhogy a bányát fönntartsák. Azt mondtam hát a nálam járó küldöttségnek: – Vissza nem vehetek benneteket, de ha akartok, próbáljatok magatok szerencsét. A mi bányánk mellett van egy nagy terület, amelyet eddig senki sem aknázott ki. Átadom nektek olyan olcsó áron, ahogy magam vettem, sőt azt sem kívánom, hogy most fizessétek meg. Csupán azt az egyet kötöm ki, hogy más munkást, mint magyarországi születésűt ne vegyetek be a szövetségbe. – Ráállottak az alkura és még pénzzel is kisegítettem őket, hogy a bányát berendezhessék.

– Most tán csak észre tértek?

– Gondolod? Mikor a pénz elfogyott, újból hozzám jöttek s követelték, hogy újból segítsen őket. S ekkor láttam, hogy egy kis nemzetiségi villongást vittek bele a dologba. Rosszul esik, hogy neked el kell ezt mondanom, de szükséges az egésznek megértésére. Azok, kik a másik bányát művelték, túlnyomó részben olyanok voltak, akik otthon sem voltak jó magyarok. Többnyire felsővidéki tótok, akik hallgattak a lelketlen izgatók szavára és megtagadták a magyar érzést. Azt a néhány igaz magyar embert, akik közülük tévedt, kiűldözték és most már tiltakoztak is az ellen, hogy közülük volna a magyar hazához. Én ezt nem tudtam előre, de csakhamar megnyílt a szemem és mikor újabb segítséget kértek tőlem, megtagadtam azt. Hisz éppen azért kezdtem meg az egészet, hogy a jó magyar fajnak, amely otthon nem tud elegendő munkára szert tenni, nem csak a megélhetést biztosítsam, de még a lehetőséget is, hogy vagyont szerezzen, és ismét haza mehessen.

– Az Isten áldja meg ezért a gondolatért! – rebegett Janó.

– Nem akarták ezt belátni és szememre vetették, hogy én amerikai vagyok: mi közöm hát a magyar hazához? S annyi gyűlöletet árultak el azzal a nemzettel szemben, amelyet én szeretek, hogy kiadtam nekik az utat. Erre az egyik vezetőjük, valami Polevko Styefo csúfolódva odavágta nekem:

– Bolondul cselekedett, master és meg fogja bánni!

– Polevko Styefo! – kiáltott Janó –, azt az embert ismerem. Az én falumbeli ő is és sok baja volt vele édesapámnak, aki bíró Rovneban. Otthon is izgága volt és szította volna a gyűlöletet a magyarok ellen, ha ugyan lehetséges lett volna.

– Itt jobban sikerült neki – mondá búsan Shely úr. – A másik vállalatot egészen hatalmába kerítette, mert az ottani bányamunkások vakon követték. Azzal kezdte, hogy olcsóbban kínálta a szenet, de nem ért vele célt. Mert a szén, amit termeltek, félig sem volt olyan jó, mint a miénk... Nem a széneken múlt, hanem azon, hogy nem értettek a tisztításához... Ez a kudarc még jobban feldühösítette Styefot és most már mindent elkövetett, hogy minket megkárosítson. Féktelen dühében nem csak a saját bányájában dolgozó munkásokat bízta ellenem, hanem még azokat is, akik távolabb vannak. Úgy áll most a dolog, hogy az amerikai munkások túlnyomó része, tíz mérföldnyi területben, ellenünk áskálódnak.

– De talán mégsem veszedelmes a dolog?

– Nem tudom. Éppen azért jöttem ide, hogy erről megbizonyosodjam. Mert attól tartok, hogy Styefo még olyanra is lázítja ellenségeinket, amit később nagyon meg találnának bányán. De mit is törődik ő vele? Hisz nincs veszíteni valója.

– S tudják ezt az itteni magyarok?

– Nagyon jól tudják és el vannak készülve a harcra is... Azért mondom ezt neked, hogyha netalán jókor el akarnál távozni... Hisz csak most jöttél közénk, nincs részed a mi munkánkban és senki sem veheti rossz néven tőled, ha kerülni akarod a veszedelmet.

– Uram! – mondta Janó és tekintetében a büszkeség ragyogott – én magyar vagyok. Szívesen fogadtál vendégednek, a szívemhez szóltál, mikor megmutattad a múltnak dicső emlékeit és én nem fogok megfutni azért, mert veszedelem fenyeget. Itt maradok és veletek küzdök... Tán hasznotokra is lehetek, mert értek azoknak az embereknek a nyelvén s nincs kizárva, hogy felnyithatom a szemüket, megmutatom nekik, hol van az igazság!

Shely úr megszorította Janó kezét s megindultak azt mondat neki:

– Derék fiú vagy. Hiszem, hogy nem lesz okod megbánni azt, amire most vállalkoztál.

A bíró közeledett hozzájuk. Nagyon komoly arcot mutatott és meglátszott rajta, hogy rossz hírt hoz.

– Mi a baj? – kérdezte Shely úr.

– Beszélhetek előtte? – a bíró Janóra tekintett.

– Egészen bátran, ő a mi hívünk igazi, magyar szív.

– Nos hát, master, Polevko már nem elégszik meg az alattomos áskálódással, hanem nyíltan hadat üzen nekünk. Azt a furfangot eszelte ki, hogy az összes környékbeli munkásokat föllázította ellenünk. Azok azt követelik, hogy vegyünk mi is részt az általános munkabeszüntetésben.

– Miért? Hisz mi nem dolgozunk másnak! Ez a bánya valamennyi munkásé, nincs egy ember kezében. Mi célja volna a munkaszünetnek?

– Éppen ebben van az ő gonosz furfangja. Elhitette a többi munkással, hogy addig, míg mi szállítunk szenet a vasutaknak és a gyáraknak, ők nem érhetnek célt. És ezért követeli, hogy a közjóért – mint ő mondja – mi is hagyjuk abba a munkát.

– Honnan tudja ezt, bíró úr?

– Itt van ő maga és egy küldöttség, amely elő fogja adni a követelést.

– Bocsássa be őket.

XII.

Polevko Styefo.

Magas termetű, napégetett arcú legény lépett be, nyomában tolongott hat másik, ki éppen olyan szálás, éppen olyan lenhajú volt, mint ő, csakhogy az arcuk nem mutatta azt a ravasz és mégis erőszakoskodó kifejezést, amely Styefo vonásaira kiült. Valami volt benne a rókából meg a bivalyból. Úgy is járt-kelt: egyszer óvatosan suhant, aztán meg előre tolta széles, alacsony homlokát, mintha valakit fel akarna öklelni. Apró két szemében sunyi alázatosság és kemény dac váltakozott.

– Maradjatok az előszobában! – parancsolta tiszta angol nyelven a mögötte jövőknek.

Azok egymásra néztek, mintha nem volna ínyükre ez a parancs, de nem mertek ellentmondani. Meglátszott rajtuk, hogy Styefo uralkodik fölöttük a vasakaratóval, mint az állatszélidítő a vadállatai fölött. Engedelmeskednek, de azért készen vannak minden pillanatban, hogy rárohanjanak és széttépjék.

Shely úr észrevette ezt a tekintetváltást és azt mondotta:

– Csak jöjjenek be ők is!

– Minek? – mordult rá Styefo.

– Hadd legyenek tanúi a mi beszélgetésünknek... Mert ne hidd ám, Styefo, hogy én teveled állok szóba. Sokkal drágább az időm, semhogy erre vesztegetném. Hanem azt már én sem bánom, hogy ők is megtudják mi a szándékom.

A bivalyszerű konokság eltűnt Styefo arcáról és helyébe lépett sunyi róka ravaszkodás. Kegyesen intett a hátul levőknek és ráhagyta:

– Nem bánom, hát jertek be ti is.

Janó az ablaknál állott és onnan nézte, amint egyenkint beléptek. S magában számlálgatta őket:

– Nini! Ez a Moravka Péter, ez meg a Kaláris Jósa. A többit is jól ismerem: csupa rovnei fiú... Hogyan kerülhettek ezek a Styefo jármába? Hisz mindannyi becsületes, jóra való ember.

De nem elegyedett a beszélgetésbe, hanem némán hallgatta, mikor Shely úr tárgyalt velük.

– Mit kívántok tőlem? – kérdezte és meglátszott azonnal, hogy hozzájuk intézi a szót, nem pedig Styefohoz.

Azok összenéztek és kissé együgyűen mosolyogtak. Tetszhetett nekik, hogy a véleményüket kérdezi ez a nagy úr, de nem tudták, mit mondjanak. Bizonyosan azért nem, mert megszokták, hogy a vezetőjük adjon nekik mindenben irányt.

– A Styefo legjobban tudja – mondta végre Moravka.

– Ő nála van a mi eszünk! – hagyta rá Kaláris.

– No hát, akkor beszéljen Styefo... De mivel nem értek tótul, ti pedig csak félig-meddig tudtok angolul, ez a fiú itt – Janóra mutatott – fogja lefordítani beszélgetésünk minden szavát.

– Shely úr – kérdezte Styefo angolul, de az első szónál félbeszakította a házigazda: – Beszéljen csak ön is tótul.

Styefonak sehogy sem tetszett ez az eset. Hanem azért nem hagyta magát. Felülkerekedett benne a bivalytermészet és gőgösen hátraszegezve a nyakát, tótul kezdett szavalni. Igazán szavalás volt az, amit végbe vitt: mintha egy rossz színész azt mondaná magában: – Na várj csak, majd megmutatom én neked mindjárt, hogy mit tudok! – így kezdte:

– A szegény bányamunkás jogát semmibe sem veszik. A nagy urak élősködnek a mi vérrünkön, a mi keserves munkánkon. Alig hogy a mindennapi száraz kenyeret dobják ide nekünk, ők pedig dőzsölnek, pezsgőznek és puha ágyon nyújtózkodnak, mialatt mi a földalatti sötétségben küzdünk a nyomorral. Ez nem mehet így tovább!

– Nekem mondd ezt? – kérdezte mosolyogva Shely úr, miután Janó lefordította neki a nagyhangú mondatokat.

– Magának, igenis magának! – kiáltott recsegő hangon Styefo, akit erősen felizgatott Shely úr nyugodt magatartása. – Ön sem jobb a többinél! Csak ravaszabb... Úgy tetteti magát, mintha emberszeretetből, a szegény sorsú bányász nép iránt való könyörületből adta volna ide a bányáját. Pedig csak néhány emberének biztosított azzal jobb sorsot; azoknak, akik tűzön-vízen mennek keresztül érte! A többi aztán nyomoroghat, éhezhet, kínlódhat.

Janó ezt is híven tolmácsolta Shely úrnak, bár meglátszott az arcán, hogy nem szívesen teszi. Shely úr azonban tovább is hidegvérű maradt és csak annyit mondott:

– Janó fiam, kérdezd meg ettől az úrtól, hogy kik volnának sajátképpen, akiket én úgy kedvelek, kiket én a többinek rovására tejben-vajban fürösztök?

Styefo kidüllesztette a mellét, ökölbe szorította a két kezét és vérben forgó szemeit körüljárta, tovább szavalt:

– Hogy kik azok? A magyarok! Az a gonosz faj, amely otthon is elnyom minket, itt is a nyakunkra hág. Régi ellenségünk, régi zsarnokunk! Nem fogjuk tovább tűrni, hogy a szegény szláv fajt lábbal tiporja, nem mi!

S most megtörtént az, amire senki sem volt elkészülve. Janó arcára is kiült a harag tüze, ő is indulatba jött. Ahelyett, hogy lefordította volna Styefo szavait, a hat emberhez fordult s nekik beszélt. Csakhogy ő nem szavalt, hanem a lelke mélyéből szedte az igét.

– Ne hallgassatok erre a gonosz emberre! – kiáltott. – Otthon is szerencsétlenséget vitt azokra, akik követték. Szítja a faji gyűlöletet, egyenlenséget és viszályt támaszt azok között, akik hivatva volnának egymást szeretni, egymást minden körülmények között támogatni... Azt meri mondani nektek, hogy ti szlávok vagytok? Hát nem magyar minden csepp vér az ereitekben? Nem a ti őseitek voltak azok, akik Rákóczi Ferenc zászlója alatt küzdöttek a magyar szabadságért? Sohasem hallottátok a rovnei nagykalaposok hírért, akik még a majtényi síkon sem tették le a fegyvert, hanem hazavonultak és ott várták, lesték, mikor tűnik fel ismét Rákóczi csillaga? Te Moravka! A te dédnagyapád hadnagy volt abban a csapatban! Te Kaláris! Két névrokonod esett el a kurucok harcában és most azt meritek állítani, hogy nem vagytok magyarok?

A fiú arca égett a lelkesedés és a harag tüzében. Moravka úgy megijedt, hogy hebegni kezdett:

– Én mindig mondtam... hogy... hogy jobb magyarnak lenni, de Kaláris...

Erre Kaláris tiltakozva kiáltott:

– Nem igaz! Nem igaz! Styefo mindennek az oka!

– Hát legyen én mindennek az oka! – dacoskodott Polevko. – De te, fickó, ki vagy te, hogy így mersz velünk beszélni? – Mi jusson akarsz engem megleckéztetni?

– Van ahhoz jussom – válaszolt Janó. – Az én őszám is harcosa volt Rákóczinak, a nagyapám meg részt vett a negyvennyolcadiki szabadságharcban. Nem a Hurbán csapatában, hanem mint Kossuth katonája. S az apám magyar szívvel, lélekkel! Az én apám, akit úgy hívnak, hogy Stropka Mihály!

– A Misó bá! – ujjongtak a küldöttek –, te vagy hát a rovnei bíró fia? Úgy hát ünnep! Te leszel a tanácsadónk, útmutatónk, nem pedig ez a nagyszájú, aki csak rosszat tud mondani mindenkiről.

S azzal katonásan sarkon fordultak, otthagyták Styefot és Janó körül sorakoztak.

– Megkeserülitek ti ezt még! – dühöngött Polevko és öklével megfenyegetve Janót, otthagya a szobát. Úgy becsapta maga után az ajtót, hogy rengett belé a ház.

Mikor Shely úrnak elmagyarázták a dolgot, gyöngéden megveregette Janó vállát és azt mondta neki:

– Hallod, fiam, téged igazán a magyarok Istene küldött az én segítségemre.

XIII.

Halálos veszedelemben.

Mikor a munkások küldöttségét bejelentették, Magda odasúgta Annuskának:

– Jer velem a szabadba. Úgysem értünk mi ahhoz, amit itt megbeszélnek.

Karonfogva osontak ki a szobából, aztán végig futottak a fasoron, és mikor az utcára kiértek, Magda folytatta:

– Mihez volna kedved? Akarsz-e kirándulást tenni a vízen, vagy pedig inkább megnéznéd a bánya belsejét?

Annuska csakhamar tisztában volt magával és kedvesen elfintorította az arcocskáját, nevetve válaszolt:

– A vízből bőven volt részem. Először, mikor a Fokföldre utaztunk, aztán tíz napig egy hánykolódó csónakon és végül, mikor idejöttünk. De kőszénbányát még nem láttam.

– Akkor hát oda megyünk – határozta el Magda.

Ismét a ház felé tartottak, ahol egy fészernél több önmagától mozgó kocsi állott. Magda kiválasztotta a legkisebbet és jelt adott Annuskának, hogy foglaljon helyet a hátulsó ülésen, ő maga pedig elől szállt fel, ahol az irányító készülék volt.

– Értesz a hajtásához? – kérdezte egy kicsit aggódva Annuska.

– Megtanított az édesapám. New Yorkban is sokszor magam megyek rajta az iskolába, – nyugtatta meg Magda.

Perc múlva villámsebessen vágottak végig a község utcáján a mező felé. Magda megnyomta a csilingelő készüléket, hogy jelt adjon a szembejövőeknek a kitérésre. Vagy egy negyed óráig haladtak így, mikor a lejtőnek fölfelé kanyarodott az országút és kígyózó vonalban vitte őket annak a hegynek a csúcsára, ahol a szénbánya tárnanyílása már messziről látható volt.

Amint odaértek, Magda leszállt a kocsiról és megszólított egy munkást, aki szemet rakott egy hatalmas szekérré:

– Mondja csak kérem, hol van a felügyelő úr?

A munkás levette sapkáját és tisztelettel köszönt, aztán így szólt:

– Éppen most indult lóháton a központba. Telefonon szólították oda.

Magda egy kicsit összeráncolta a homlokát, mintha ez a dolog váratlan lett volna. Aztán így szólt Annuskához:

– Sebaj! Ismerem én a járást a bányában. Voltam már ott többször is.

Éppen tovább akartak menni gyalog, mikor a szenes szekér túlsó oldalán fölemelkedett a földről egy körülbelül tíz vagy tizenegy éves fiú és azt mondta:

– Ne menjen oda a kisasszony!

– S miért ne menjek? – kérdezte Magda, végignézve a fiún. Csinos, lenhajú gyerek volt, egy kissé kopottas ruhában, de okos és nyílt arckifejezésű.

– Azért, mert odalenn ma baj készül.

– Tán rossz szelek járnak?

– Az nem. Tiszta a bánya... De azért mégsem tanácsos lemenni.

– Pedig én oda megyek! – makacskodott Magda.

A fiú arcán meglátszott, hogy szeretne még többet is mondani. Küzdött magával, de végre mégis csupán annyit mondott:

– Ne menjen kisasszony! Nagyon kérem, ne menjen!

Felelt helyett Magda megfogta Annuska kezét és elindult a tárna nyílása felé. A fiú utána sietett és egyre keservesebben könyörgött neki:

– Ne menjen! Az égre kérem, ne menjen!

– Feltűnt ez a munkásembernek, aki már újból hozzálátott a szén lapátolásához. Nyersen rákiáltott a fiúra:

– Hallod-e, te Polevka-gyerek? Miért nem akarod, hogy a kisasszony lemenjen a tárnába? Tán tudsz valamit?

A fiú nagyon elsápadt, mereven nézett a munkásra és végül kinyögte:

– Mit is tudnék?...Nem tudok én semmit!...Nem akarok tudni semmit!...Csak attól félek, hogy ez a két kisleány eltévedt a vak sötétségben...Hisz maga is tudja, hogy a felügyelő úr kirendelte a bányából az összes munkásokat és nincs odalenn senki...Ilyenkor pedig sötét van, nagyon sötét...

– Akkor hát fogj egy lámpát és világíts nekik.

A fiú arcán hirtelen a kemény elszántság kifejezése jelent meg.

– El is megyek! Azonnal megyek! Legalább...

Be nem fejezte, amit mondani akart, hanem felkapva a földről egy ott heverő bánya-lámpát, a leányok után sietett. A munkás utána nézett, megcsóválta a fejét és magába dűnnyögött:

– De furcsa ma ez a Plevka-gyerek! Ha nem tudnám, hogy egészen más a vére, mint az édesapjáé, még attól tartanék, hogy valami gonoszban töri a fejét...Amint felraktam a szemet, utánuk megyek én is.

Gyorsan hozzálátott a munkához, tíz perc sem telt bele és az utolsó darabka szén is a szekéren volt. Aztán odatámasztotta a lapátot a kocs oldalához és sietett a tárna nyílásához, ahol már eltűnt a két lány és a fiú.

Már csak ötvenlépésnyire lehetett a nyílástól, amikor eget rázó robbanás riasztotta föl a környék csendjét, nyomban rá földalatti dübörgés, vad zúgás és az egész hegy úgy meg-rázkódott, mintha a láz gyötörné.

A munkásember fél térdre esett. A levegő nyomása csapta a földhöz és elvette a lélegzetét. Percig tartott, míg magához tért, aztán üvegesedő tekintettel nézte azt a nagy fekete porfelhőt, amely a tárna nyílása helyén kavargott. Csak annyit tudott hebegni:

– Beomlott a tárna nyílása. Isten legyen irgalmas annak a három gyermek árva lelkének?

XIV.

Hogyan csinált Styefo általános munkaszünetet?

Mikor Styefo elhagyta Shely úr házát, ahol kudarcot vallott vakmerő föllépésével, a dühe lelohadt és helyébe ismét a ravasz nyugodtság lépett, amely olyan kifejezést adott arcának, minő a rókaé, ha a fűben meglapulva nézi a nyugodtan kotorászó csibéket.

– Majd meglátjuk, Shely uram – dűnnyögött magában –, kinek az akarata az erősebb. Elszedted tőlem hat emberemet?... Ennyit sem törődöm vele! Maradt még elég bamba, aki megesküszik a szavamra.

A község végén megállott egy épületnél, amelynek homlokzatára vastag betűkkel ki volt írva: Nyilvános telefonállomás. Bement, néhány percig ott időzött és mikor kijött, nagyon meglegedett volt az arcának kifejezése.

Folytatta az útját a szomszéd község felé, ahol azok a bányászok laktak, akik az ő szavára esküdtek. Sebesen haladt és húsz perc múlva már meglátta az első házakat.

De, úgy látszik, nem az volt a szándéka, hogy a községbe menjen. Egy halomféle emelkedés állott az út egyik kanyarulatánál, arra felkúszott. Az övéről egy tülökféle készülék lógott alá, azt fölemelte a szájához és hatalmas tüdővel belefújta.

Nem telt bele két perc és megjött a válasz. Styefo leült a halom csúcsára, kivette a kenyes tarisznyájából az elemóziát és elkezdett falatozni, miközben magában dűnnyögte:

– Azalatt, míg ideérkeznek, ezt is elvégezhetem.

Jó étvággyal evett és nézte, hogyan kanyarodik ki a községből egy munkáscsapat, szép négyes rendben, ütemes léptekkel haladva.

– Az én katonáim! – mondta Styefo s tekintetében büszkeség csillogott. – Úgy hallgatnak rám, mintha szentírás volna az, amit nekik mondom.

Éppen az utolsó falatot gyúrta le nagy kényelmesen, mikor a csapat megérkezett a halom lábához. Lehettek vagy százötvenen, csupa mord arcú legény, szennyes viseletben, elhanyagolt külsejű, de valamennyi erős férfiú és mindenre elszánt.

Styefo onnan a halom csúcsáról beszélt hozzájuk:

– Emberek! Az a vérszopó, munkásokat zsaroló, anglusba ojtott magyar nem akarja teljesíteni kívánságunkat. Azt mondta, hogy nem fogadja el az általános munkaszünetet.

– Akkor hát felkötjük! – kiáltott egy pár pálinka ízű hang.

– Hisz az volna a legjobb – hagyta rá Styefo. – Jó szokás Amerikában, hogy a nép, ha valaki a vérét szívja, éjjel ráüt az illetőre és kihúzza az ágyából és felkötö a legközelebbi fára. Aztán keresheti a hatóság azokat, akik azt cselekedték, de ritka eset, hogy rájuk talál... hanem a jelen esetben mégsem követhetjük ezt az ősi szokást.

– Miért nem?

– Azért nem, mert Shely uramat nagyon elszánt csapat veszi körül. Azok a magyarok bármit mondjanak is róluk, vitézek és pompásan értenek a verekedéshez. Megeshetik, hogy ők kötnek minket fára, nem pedig mi őket.

– Az ám! – dohogott pár legény a csapatbeliek közül.

– Hanem hát én sem estem a fejem lágyára. Megcsináltam én azért az általános munkaszünetet.

– Hogyan?

– Hát csak úgy, hogy az éjjel odalopóztam az ellenséges tárna nyílásához és éppen a felvonó oldal fülkéjébe csempésztem egy jókora adag dinamitot, eleget arra, hogy a tárna nyílását tönkre tegye két hétre. Elláttam egy olyan gyújtó zsineggel, amely óraszámra van beosztva: akkor robban fel az akna, amikor én akarom. Beosztottam délutáni két órára, mert időt akartam nyerni, hogy eltávolíthassam veszedelem nélkül, ha Shely elfogadja föltételeimet.

Hatalmas dörgés rázkódtatta meg a levegőt. Olyan volt, mint a távolból jövő mennydörgés.

Mikor elmúlt a zaj, Styefo kivette régi módi óráját és megelégedetten bólogatott fejével.

– Jól jár az én óram – mondta mosolyogva. – Éppen két óra és a tárna nyílása máris összeomlott.

Egy pár ember megint izgett-mozgott. Styefo észrevette ezt.

– Mi a bajod? – kérdezte.

– De ha munkások vannak a bányában! – kérdezte egészen hátul egy hang.

– Hát aztán! Hisz' csak magyarok!

– De mégis emberek!

– Mondasz valamit. S nehogy azt higgyétek rólam, hogy kő van a szívem helyén, gondoskodtam arról is, hogy egyetlen ember se maradjon a tárnában. Mielőtt lejöttem, bementem a telefonhivatalba és azt izentem a tárnafelügyelőnek, hogy jöjjön azonnal ide, mert veszedelem fenyegeti Shely úr házát. A szomszéd bánya munkásai – már mint mi – meg akarják támadni. Jöjjön hát el azonnal minden munkásával, egy se maradjon a tárnában.

– Ezt jól tetted. Styefo! De hátha a felügyelő előbb tudakozódik telefonon?

– Szamár! Az én eszemen akarsz túljárni? Voltam olyan óvatos, hogy elrontottam a telefont, mielőtt idejöttem. Biztosra vehetitek, hogy a magyar bányászok azalatt nagy parádéval vonultak Shely úr háza elé, majd nagyot néz erre a tisztelgésre... S ha meggondolom, hogy nekem köszönheti.

Valamennyien kacagtak durva és szívtelen nevetéssel.

– De most menjünk innen – mondta Styefo –, mert ha kitudódik, hogy mi csináltuk ezt a tréfát, még utóvégre bajba keveredünk miatta. Azért is hivattalak benneteket és nem a faluban mondtam el mindezeket, nehogy az asszony nép megtudja. A szíve puhább a mienknél s még meg találna haragudni azért, amit tettünk.

Lemászott a halom tetejéről és embereihez csatlakozott. Éppen útnak akartak indulni, mikor a tárna felől vágatva közeledett lóháton egy munkásember. Az a munkás volt, aki a tárna beomlását meglátta és most lóhátra ült, hogy elvigye a veszedelem hírét.

Mikor a csapathoz ért, megállította egy percre a lovát és fuldokolva kiáltotta:

– Siessetek oda nagy baj van! Valami gonosz felrobbantotta a tárna nyílását.

– Hát aztán? – vágott vissza hetykén Styefo. – Mi közünk nekünk ahhoz a tárnához? Hisz' az a magyaroké!

A lovas végig törölte inge ujjával veritékes homlokát.

– A tárna a magyaroké, de akik benne vannak...

– Hát vannak benne mégis? – dadogott Styefo és mintha egy hideg kéz nyúlt volna a szívéhez.

– Három gyermek van benne... Levitte őket a kíváncsiság éppen tíz perccel előbb, hogy összeomlott a tárna nyílása.

– Kik azok? – kérdezte reszketve Styefo.

– Shely úr leánya, egy másik magyar leányka, ki csak ma érkezett ide és...

– És? Folytasd?

– A te fiad, Styefo!

Amilyen hosszú volt Polevka Styefo, egész hosszában a földhöz vágta magát és olyat jajgatott kínjában, hogy aki meghallotta, megdermedt tőle a vér az ereiben:

– Fiam! Egyetlen gyermekem!

XV.

A föld alatt.

Mikor Magda és Annuska a tárna nyílásához értek, nem volt ott senki. Még a gépész is eltávozott, aki a felvonókészülékre szokott felügyelni. De mielőtt elment, kikapcsolta a villamos vezetékét, amely a felvonót mozgatta és a sajkát melybe azok szoktak ülni, kik le akartak szállni a bányába, gondosan elzárta egy arra való fali nyílásba.

Magda, aki jól ismerte a bányaélet minden szokását, csalódva állott meg a fali nyílás előtt. De csakhamar felülkerekedett benne ismét a kalandos vágy, amely a legtöbb amerikai gyermekben megvan és azt kérdezte Annuskától:

– Tudsz-e jól kúszni-mászni?

– Mint a mókus! – nevetett Annuska. – Még nem voltam négy éves sem, mikor már megmásztam a legmagasabb eperfát. Édesanyám, ha eljött nyáron a vacsora ideje, egy darab kenyeret adott a kezembe és rámutatott a fára: ott van a hozzávaló csemege. Meg is tanultam hát jókor, hogyan kell létra nélkül fel és lejárni a fa törzsén.

– Akkor hát rendben vagyunk! Erre felé el van zárva tőlünk a lejárás, de ismerek egy másik benyílót... Az igaz, hogy nem olyan kényelmes, mert hosszú létrán kell lemenni.

Oldalt kanyarodott, végig ment egy szűk folyosón, amely lehetett vagy százötven lépés hosszúságban és lekapcsolva a villamos lámpát övéről, felfelé világított.

– Itt van a kapu, amely minket a föld alatt való világba vezet – mondta vidáman.

Annuska belenézett a nyílásba és kissé összeborzongott. Kerek nyílású lyuk tátongett előtte, amelynek fenekét nem lehetett látni. Csak azt látta, hogy egy rozoga létra vége nyúlik ki belőle.

– Ezt a létrát még akkor használták – magyarázta neki Magda –, mikor atyám még nem csináltatta meg a másik, kényelmesebb bejárást. Azóta ritkán veszik hasznát... De azért elég jó annak, aki nem szédül el egykönnyen.

S hogy mutassa, mennyire nem szédülő a természete, rálépett a lajtorja első fokára és indult lefelé. Annuska követte.

Mikor vagy nyolcvan fokon mentek lefelé, egyszerre csak megmozdult a létra. Mintha felül valaki megfogta volna. Annuska erősen kapaszkodott bele, Magda pedig megállott és figyelt.

– Valaki jön utánunk! – mondta halkán.

– Ki lehet az? – kérdezte Annuska.

– Nem tudom... De mindenesetre jó lesz, ha bevárjuk... Add ide a kezedet...

Megfogta Annuska feléje nyújtott jobbát, a másik, szabadon maradó kezével fölemelte a villamos lámpát s oldalt világított. Meglátta azt, amit keresett: oldalt a falban egy széles üreg tolongott, amelynek elején egy falóca állott. Arra szolgált, hogy kipihenjék magukat, akik elfáradtak a lefelé való mászásban.

Azon a lócán helyet foglaltak és vártak. Nem kellett sokáig várniuk, mert nem telt bele öt perc és meglátták egy lefelé kúszó alakot. Magduska ráismert.

– A Polevko Styefo fia– súgta Annuska fülébe –, vajon mit akar itt?

– A fiú nem vette észre őket és tovább akart menni, de Magda megszólította:

– Hej Polevka Péter, mit keresel te itt?

A fiú csaknem fölkiáltott örömeiben, de mintha tartana attól, hogy hangja fölkelte álmából a mélységet, elfojtotta örömét és halkán válaszolt:

– Magukat keresem.

– Minek?

– Hogy visszavigyem a föld színére – ha még lehet!

– S miért ne lehetne:

... A feleletet megadta ebben a pillanatban az az irtózatos robbanás, amellyel a tárna nyílása beomlott. A légnymás, amelyet keltett, olyan hatalmas volt, hogy a létra kettétörött. Az alsó része elszakadt és zuhogva hullott a mélységbe.

Péter belekapaszkodott a feje fölött levő létrafokba és így kiállotta lezuhanás nélkül a nagy megrázkódtatást. A következő pillanatban pedig ügyesen, mint a gyík, odasurrant a reszkető gyermekek mellé és biztatóan odaszólt nekik:

– Ne féljenek! Egyelőre meg vagyunk mentve.

Jól tette, hogy otthagyta a létrát, mert most ezen a nyíláson indult meg a földomlás. Valószínű, hogy a robbanás ereje megbontotta a bánya egész felületét, mert hatalmas tömegekben omlott alá a föld. Sötét lett felettük, az a darabka ég, amelyet eddig fejük fölött láttak, eltűnt és már csak a két lámpa világított. Ha a fiú elég jókor nem menekül, őt is magával sodorja a mélységbe lezuhanó földtömeg.

– Mi történt? – kérdezte Magda, aki elsőnek nyerte vissza lélekjelenlétét.

– Majd elmondom... később – hebegte Péter és a két gyermek elé állott, mintha a testével akarná védelmezni őket minden baj ellen. – Most nincs idő a magyarázatra. Vonuljunk mélyebbre ebben az üregben.

Megfogta Annuska és Magda kezét és sebes futással vonszolta őket maga után.

Vagy ötvenlépésnyire szaladtak, aztán megállott és lihegve így szólt:

– Itt biztonságban vagyunk egyelőre: ez a sziklafal kibírja a robbanást s nem fog összeomlani fölöttünk.

– Hol vagyunk? – kérdezte Magda.

– A mélységben. Elevenen eltemetve. De azért ne csüggedjenek! Velünk van a jó Isten és nem hagy el.

A távolból még mindig hallatszott a földomlás dübörgő zaja. De már valami más hang is vegyült bele: mintha nem száraz talajra hullana a lecsúszó földtömeg. Loccsanás is hallatszott és valami hatalmas víztömegnek támadó zúgása. Péter összerezett és halkán, inkább magában dünnyögött:

– Ettől tartottam. A vízgátat is elrontotta a robbanás és most elszabadulnak a föld alatt levő vizek. Nehezebb lesz innen kiszabadulni, semmint gondoltam.

Magda már egészen magához tért. A veszedelem tudata visszaadta bátorságát és most már követelő hangon szólalt meg:

– Beszélj! Tudni akarom, hogy mi történt?

Péter révedező tekintettel nézett maga elé és a zokogástól elfojtott hangon válaszolt:

– Ne kérdezze, kisasszony, úgysem mondhatom el! Csupán annyit mondok, hogy aki a föld alatti hatalmakat kiszabadította, nem úgy akarta... Isten a tanúm, hogy nem azt akarta!... De annyi bizonyos, hogy amíg én élek, mindent le fogok követni, hogy jóvátegyem az ő vétkét. Higgyenek nekem és bízzanak bennem.

A földomlás megszűnt, halotti csend támadt a tárnában és hallani lehetett a fiú ziháló lélegzetvételét, amint küzdött az őt fojtogató zokogással. Annuska megszánta és megfogta a kezét.

– Ne sírj, Péter! – mondta szelíd hangon. – Én hiszek neked.

XVI.

Az őskor lakója.

– Itt sem maradhatunk tovább – mondta kis szünet múlva Péter, miután leküzdötte felindulását. – Megmondom azt is, hogy miért nem. Nem vagyunk ugyan egész közel a bánya fenekéhez, de a földalatti víz, amelynek nincs sehol lefolyása, egyre emelkedik és csakhamar utolérne. De ez még a kisebbik baj.

– Mi érhetne annál is nagyobb? – kérdezte Magda.

– Az, hogy az összeszorított bányalég megfojtana bennünket. Sietnünk kell, hogy elmene-küljünk tőle. A lámpája rendben van?

– Egészen rendben.

– Akkor hát eloltom azt, amelyet magammal hoztam... Takarékoskodnunk kell a világsággal, mert ki tudja: meddig maradunk itt?... Szerencsémre magammal hoztam a kenyeres tarisznyámat, abban van két napra való elemózsia. Vízben pedig nem lesz hiányunk.

Elindultak és szótlánul haladtak egymás mellett. A fülkéből nyíló oldalösvény elég tág volt, hogy nem kellett szoronganiuk.

Jó ideig mentek már, mikor Péter hirtelen megállott. Valami jutott az eszébe.

– Csudálatos, igazán csudálatos! – dünnyögött magában.

– Mi a csudálatos? – kérdezte kíváncsian Magda.

– Az, hogy már félórája haladunk és még nincs vége ennek a folyosónak. Aztán pedig...

– Miért nem folytatja?

– Mert nem értem a dolgot. Hogy a bányalebegő, az a gonosz, fojtó pára, amely sebesen nyargal, mint a szélvész, nem jött utánunk, még nem ért utol bennünket.

Sokáig elgondolkozott, aztán így folytatta:

– Annak pedig csak egy lehet a magyarázata. Hogy itt valahol egy nyílás van, ahonnan friss levegő jön a magasból. Az ellensúlyozza, visszatolja a bányalevegőt. Mindjárt meglátom honnan jön.

A zsebébe nyúlt és ott keresgélt. Kivett egy gyújtótartót, abból egy szál gyújtót, azt meggyújtotta és feltartotta a feje fölött olyan magasra, amint csak lehetett és aztán nézte a kis láng lobogását. – A légáram erre felülről jön, tehát nem a bányából száll hozzánk. Valami nyílás van a tárnában, amelyről eddig nem tudtam... S ki tudja? Tán vezet is út arra a szabadba.

A két gyermek ujjongva tapsolt apró kacsójával. A remény, ez az édes biztató napsugár játszott ott előttük, körülöttük s elűzte a szorongó félelmet.

Mentek tovább, Péter elől, mert már most vállalkozott a vezető szerepére. A lámpát magasra tartotta és óvatosan kémlelt mindenfelé, mintha attól tartana, hogy valami váratlan szakadás állja útjukat. De nem talált ilyesmire, sőt az ösvény lassan, észrevehetően fölfelé kanyarodott. Abból lehetett látni, hogy a kőszénréteg eltűnt s az oldalfalak már nem fekete fényben csillogtak a lámpa világában, hanem úgy ragyogtak, mintha gyémánt volna az egész. A gránitkő országába jutottak el.

Hirtelen elkiáltotta magát Annuska és rémülten hátrált, úgy, hogy beleütközött a mögötte lépkedő Magdába.

– Kísértet! – kiáltott és arcát elrejtette két kezébe.

– Hol van? – kérdezte kíváncsian Magda, aki nem volt ijedős természetű.

– Ott!... ott! Abban a fülkében...

Magda kivette Péter kezéből a lámpát és a jelzett irányba ment. A folyosó ezen a helyen tágabb lett, amennyiben a jobb oldalán mély nyílás tátongott. S ennek a fülkéjének a háttérében egyenesen állott a két szemközti fallal támogatva, egy hatalmas, csontvázszerű állatalak. Olyan volt, mint egy óriási elefánt, csak hogy a két agyara nem lefele nyúlt, hanem fölfelé. S ez a két agyar bele volt ékelve a folyosót borító gránitba. Mintha a nagy állat halálos kínjában ki akarta volna feszíteni a sziklát, hogy utat törjön magának a szabadba. Az a két agyar tartotta egyenesen a csontvázat és nem engedte, hogy a földön elterüljön.

– Nem kísértet ez, Annuska – mondotta Magda –, hanem egy ősrégi állat csontváza. Láttam már ilyent New Yorkban egy ritkaságokat gyűjtő múzeumban. Sok ezer meg ezer év előtt, mikor a földünknek még egészen más volt az alakja és az éghajlata, ilyen állatok népesítették be az erdőket és azok voltak a föld urai, mielőtt még az ember megszületett.

– Honnan tudod ezt? – kérdezte csodálkozva Annuska.

– Megmagyarázta az, aki körülvezetett a múzeumban és azóta is olvastam róla.

– De hogyan jutott ide? – kérdezte Péter.

– Annak csak egy lehet a magyarázata. Mikor a földet elborította a nagy özönvíz, meg mindent elpusztított, ami rajta élt, a hatalmasabb állatfajok menekültek előle. Ki a hegynek csúcsára, ki a barlangok mélyébe, attól a vak ösztöntől kergetve, amely minden élőben megvan, hogy azt a helyet is fölkeresse, amely azelőtt is szolgált neki menedékhelyül. De az ár ide is követte, betöltött minden nyílást, és a szegény vad, mikor már nyakáig ért a víz, a végső tusában megpróbálta kifeszíteni a fölötte tornyosuló sziklát, hogy kijusson ismét a szabadba. Hasztalan volt minden erőlködése. Itt pusztult el, hogy nekünk tanulságul szolgáljon, mennyire tehetetlenek vagyunk az elemekkel szemben.

– De én egy másik tanulságot látok ebben – mondta Péter.

– S mi az?

– Hogy ahol ez a hatalmas állat bejöhett, ott mi ki is mehetünk. Ez a folyosó kifelé vezet a szabadba – föltéve, hogy az özönvíz alatt össze nem omlott.

– Az sem valószínű – okoskodott Magda –, mivelhogy csupa gránit a fala és a talaja. Azonfelül pedig a levegő most is általjárja s így kell, hogy nyílása legyen.

– Én is azt tartom és azért ajánlom, hogy ebédeljünk meg, aztán pedig folytassuk utunkat.

A három gyerek a sziklafal egyik kinyúló részén foglalt helyet, és úgy költötte el a kenyeret, meg a kis szalonnadarabkákat, amelyeket Péter levágott a magával hozott készletből. Egészen felvidultak és a hosszú vándorlás után nagyon jól esett nekik a pihenő.

Mikor befejezték az étkezést, Magda azt mondta:

– Furcsa dolog, hogy megkerget minket a víz és mégsem tudom, hogy fogom csillapítani a szomjúságomat.

– Vízrel ugyan nem – válaszolt Péter –, mert attól, ki tudja, mily messzire vagyunk. De azért mégsem halunk szomjan.

– Belenyúlt az izákjába és kivett belőle egy bádoflaskát, amellyel megkínálta Magdát.

– Mi van benne? – kérdezte az. – Tán csak nem pálinka.

– Sohasem iszom pálinkát – mondta Péter. – Megfogadtam, hogy kerülni fogom, mint a legveszedelmesebb mérget, amely a szegény tót embernek megrontója... Ebben a flaskóban vízzel hígított feketekávé van. A legjobb szer a szomjúság ellen, sokáig eláll és nem kell belőle több egy vagy két kortynál.

Mind a hárman ittak belőle, aztán újból elindultak. Vagy kétszáz lépésnyire mentek, mikor egy különös akadály állotta útjukat. Az ösvényt egész szélességében foglalta el egy óriási csontváz, amely a földön terült el, de azért olyan magas volt, hogy csaknem betöltötte az egész folyosót. Félig gyík volt, félig kígyó, a nyaka pedig olyan hosszú, hogy majdnem negyven csigolyából állott. A lábán, amelyen iszonyú nagyságú körmök nőttek, meglátszott, hogy egykor úszóhártyák voltak, úgyhogy a csodálatos állat a vízben és a szárazföldön is megélhetett. A fogai olyan hatalmasan nyúltak ki az alsó állrészből, hogy most is, mikor félig elporladozva hevert előttük, csak borzongva nézhette a három gyermek.

– Nini! A mesebeli tűzokádó sárkány! – kiáltott fel Annuska.

– Nem az! – mondta erre Magduska. – Ez is az egyike az özönvíz előtti szörnyetegnek és a neve kígyógyík. Ebből is van egy példány a new yorki múzeumban, de a kisebbek közül való, mert nem nagyobb öt méternél, holott ez, amelyre mi bukkantunk, majdnem háromszor olyan hosszú. Tüzet nem okádott ugyan soha, mert hogy lett volna állat, amely ezt megcselekszi, csak a mesébe való dolog. De azért elég rettenetes egy szörnyeteg volt úgyis, mert amilyen a fogazata, derékon ketté tudott volna harapni egy mai elefántot és talpának egyetlen csapásával ledöntött volna egy tölgyet.

– De jó, hogy nem élő állapotában találkoztunk vele! – sóhajtott megkönnyebbülten Annuska.

– Ki tudja, nem találkozunk-e még vele? – rémítette őt Péter, de Magda csakhamar véget vetett Annuska félelmének és azt mondta:

– Attól nem kell tartanunk. Ez az állatfaj egy más korszaknak volt a szülöttje és ma már végleg kipusztult a többi fajrokonaival együtt: az ökörnagyságú békákkal és a levegőt áthatító kígyódenevérrel egyetemben. Ami belőlük megmaradt, csupán ennyi!

A csontváza mutatott, aztán fürgén, mint a napfényben bujkáló gyík, átosont a hatalmas bordák között és a túlsó oldalról intett a másik kettőnek, hogy kövessék.

Annuska és Péter hasonlóképpen cselekedtek. De Péter nem ment azonnal tovább, hanem jól megjegyezte magának azt a helyet, ahol az özönvíz előtti szörnyeteg csontváza hevert.

– Ide visszajövünk még egyszer – mondta kis szünet múlva.

– Minek – kérdezte Magda.

– Hogy elszállíttassuk ezt a csudát. Sok pénzt kapunk majd érte, mert az ilyen ritkaságért jó árat fizetnek.

Az ösvény ezentúl lefelé hajlott. Meglátszott, hogy a menekülő özönvízelőtti állatok a folyosó legmagasabban fekvő pontját keresték, de ott is utol érte őket a betóduló víznek árja. Még a folyosó teteje is csillogott a só jegecektől, tanújeléül annak, hogy valamikor a tenger vize mosta.

Jó ideig szótlánul haladt a három gyerek. A folyosó egyre jobban tágult és végül valószínű csarnokká szélesedett. Egy fordulónál hirtelen megállottak és bámulva kiáltottak föl.

Valóban hatalmas látvány volt az is, amely feltárult előttük. Alattuk vagy ötvenméternyi mélységben egy óriási barlang terült el, amelynek túlsó határát elfedte valami ködszerű pára. Az a barlang valahonnan világosságot kapott, mert nem volt sötét a mélysége, hanem derengő fény járta keresztül. Olyan, mint nyári napon három órakor reggel borul a földre. S ebben a derengő világításban egy hatalmas tó volt látható, amely egész szélességében foglalta el a völgyet, csupán annyi szikla-ösvényt hagyva a két szélén, hogy két vagy három ember szorosán egymáshoz simulva, végig mehetett rajta.

– Az özönvíznek egy maradványa – mondta Magda és rámutatott a csendesen pihenő víztükörré.

– Lássuk közelebbről – mondta Plevka Péter és lefelé világított a villamos lámpával –, tán találunk majd egy ösvényre, amely lefelé vezet.

Csaknem egy negyed óráig keresgéltek, míg rátaláltak végre egy lépcsőhöz hasonló lejáratra, amelynek egyes fokai hatalmas gránittömbökből állottak. Valami finom por lepte ez azokat és a legfelsőn látható volt még egy emberi lábnyom.

– Itt már járt előttünk valaki – mondta Annuska.

– De ki tudja mikor? – jegyezte meg Magda – Lehet annak már sok ezer éve is... Különböben mindjárt meglátjuk.

Lehajolt és kezével megérintette a porosnak látszó felületet, meg a lábnyomot. Mind a kettő kemény volt, mintha olvadt ércből való volna, amely aztán az idők folyamán megkeményedett.

– Úgy van, amint gondoltam – folytatta Magda. – Mikor itt utolszor járt ember, az a tömeg még puha lehetett és ki nem húlt egészen. Sok ezer esztendő pergett le azóta a végtelenség folyton és örökké dolgozó malmán. Az, amit mi pornak néztünk, az olvadó kőtömeg hullámozása folytán támadt.

Tovább haladtak és egyszerre csak megriadva állottak meg. Az oldalfalban gránittömeg közepett valami szürkés sárga fény derengett, tarkára színezve a kő egyformaságát.

– Tudjátok-e, hogy mi ez? – kérdezte Péter és tekintete sajátságosan csillogott.

– Valami kénféle – találta Magda.

– Nem a! – mondta Péter. – Annál sokkal különös és becsesebb... Ez egy valószínű aranybánya, amely magától kínálkozik. Megmérhetetlen kincs van itt felhalmozva és mi kik elsőnek rátalálunk, gazdagok vagyunk, nagyon gazdagok!

XVII. A szabadulás útja.

Odafent a szabad ég alatt, a tárna nyílásánál minden erejüket megfeszítve dolgoztak Shely emberei, hogy szabaddá tegyék a bánya bejáróját. Hozzájuk csatlakozott Polevko Styefo is a maga „katonáival” és zord hallgatás közben kezelték a csákányt.

Mióta ideérkeztek, egyetlen fölösleges szót sem vesztegettek. Styefo úgy dolgozott, mintha a lelki üdvössége függne a jó eredménytől. Arca sápadt volt, melle zihált az iszonyú megerőltetéstől, de egyetlen pillanatra sem hagyta abba munkát. Még akkor sem, mikor a többi felváltották.

Hagyták és nem bántották. De ha a saját emberei közül találkozott egynek a tekintetével, abban keserű szemrehányást olvasott a most olyan csendes, máskor oly nagyszájú népszónok. Azt olvasta ki belőle:

– Látod, hova juttattál bennünket és saját magadat?!

Shely úr csaknem megszánta estefelé a némán és kétségbeesetten dolgozó embert, mikor látta, hogy a két keze feldagadt a kemény anyag kiemelésében, odaszólt hozzá jóakarólag:

– Hagyd egy kicsit abba, Styefo, pihenj a többivel.

Styefo révedező tekintettel nézett fel hozzá. Valami hálaféle csillogott a szemében, mikor hörgő hangon válaszolt:

– Nem én addig, míg erővel győzöm. S ha belehalok, ha elpusztulok is, nem pihenek meg addig, míg az a három gyerek vissza nincs adva az életnek.

Újból neki fogott, kétségbeesett elszántsággal és csaknem önkívületben. Úgy tetszett neki néha, mintha fájdalmas hang szólna hozzá a mélységből, amely a szívét tépte és a lelkét kínnal töltötte el:

– Apám, segíts! Te löktél bele ebbe a pokolba, már most szabadíts ki.

Az esthajnali csillag fenn volt az égen és ő még mindig vágta csákánnyal a tárna nyílását betöltő tömeget. Az alakja majdnem eltűnt már a körülte felhalmozódó föld és szikladarabok között, de még mindig nem gondolt a pihenésre.

Egyszerre csak megszólalt mögötte egy ismerős hang:

– Édesapám, itt vagyok!

Styefo feltekintett és azt hitte, hogy álmodik. Ott látta a kórakás csúcsán a fiát, mellette az elveszettnek hitt másik két gyermeket: Magdát és Annuskát.

Nem hitt szemének, megtapogatta saját magát, a lelke még mindig nem tudott hinni – de a valóság mégis intett feléje. S most megszólalt Annuska is, mondván:

– Jöjjön ide, Styefo bácsi! A maga fia mentett meg minket a biztos halál torkából.

A nagy szál ember egyet-kettőt lépett, inogott reszketett és a szeme majdnem kidülledt a nézéstől. Aztán egyszerre végigesett a földön, a csákány kiesett a kezéből és amint ott vergődött a földön, egy nagy és mély sóhajtás tört ki a szívéből:

– Hála neked, Istenem, hogy a fiam jóvátehetette azt, amit én vétettem!

*

Hogyan jutott a szabadba a három gyermek? Röviden elmondom.

Amint leszálltak a tó tükréhez, követték azt a derengő fényt, amely valami nyílásból tört feléjük. Tán félóráig követték az irányát és rábukkantak egy mindinkább táguló ösvényre, amely ismét fölfelé vezetett. Ez vitte őket kifelé, a szabad, a napfényes világba.

Útközben valami loccsanás-félét hallottak a vízben. Péternél volt egy kis kéziháló-féle, amelyet rendes körülmények között szerszámtartónak használt. Azt leoldotta a válláról és

bebocsátotta a vízbe. Vagy két percig tartotta a mélységben, mikor valami megrántotta a hálót. Sebesen kihúzta és egy kis hal ficáncolt benne.

– Van tehát élet ebben a barlangban is! – mondta Péter.

– Még pedig az özönvíz előtti ókorból való – tette hozzá Magda. – Nézzétek meg jól ezt a halfélét... Egészen ki van fejlődve, csakhogy a két szeme hiányzik. S tudjátok-e miért? Mert a természet semmit sem alkot haszon és cél nélkül. Amely állat az örök sötétségben él, annak nem kell a látó érzék.

Úgy is volt. Odább menőben találtak egy rákfélét is, amint a sziklás parton mászkált. Annak is hiányzott a látószerve.

Magukkal vittek a halból is, a rákból is. De most már siettek. Az éhség jelentkezett náluk és erősen el voltak fáradva. Szó nélkül ballagtak, elől Péter, nyomában a két leány.

Újból eltelt egy félóra, egyszerre, amint az ösvény újból kanyarodott, zöld gallyak integtek feléjük. A mozgásukon volt látható, hogy az esti szellő lebbenti meg a leveleiket.

Ez már a külvilági élet jele volt és nem telt bele újabb tíz perc, az esti mennyboltozat domborodott fölöttük, amelynek számtalan fénylő csillaga mintha azt mondta volna:

– Üdvözlünk benneteket az emberlakta világban.

Térdre omlottak és hálás szívvel rebegettek egy imát a Mindenhatóhoz, aki a föld alatt való sötétségen átvezette őket minden baj nélkül.

– Most már tudom azt is – mondta Magda –, miért nem találták meg a föld alatt levő barlang benyílóját. Ez az erdő takarta el az emberek szeme előtt.

XVIII.

Búcsúzás.

Egy kicsit pihentek, aztán újból nekiindultak és félóra múlva kijutottak az erdőből. Az országúton rátaláltak egy szekérre, amely elvitte őket Shely úr telepére, és éppen jókor érkeztek, hogy a kétségbeesés, a kínos lemondás helyébe a viszontlátás örömét fakasszák az értük aggódó szívekben.

Az est leszállt a vidékre és a megelőző nap izgalmi után mély csend és béke uralkodott mindenütt. Magda és Annuska a kert virágait öntözgették, mialatt Shely úr Janóval a fasorban sétált.

Janó nagyon hallgatag volt. Már egy negyed óra óta szótlanul haladt kísérője mellett, akinek végre fel is tűnt elmélázása.

– Min töprengesz, fiam? – kérdezte tőle.

– Azon gondolkozom, hogy itt az ideje, hogy vándorutamat folytassam és keressem az irányt, amelyen tovább fogok menni.

Shely úr elcsodálkozott.

– Micsoda gondolat ez? – kérdezte csaknem neheztelve. – Nem érzed jól magad nálam, hogy mindenáron el akarsz menni?

A fiú hálás tekintetet vetett Shely úrra és így szólt:

– Hogy jól érzem-e magamat? Hisz a szülői házban se volt külön dolgom. S mégis el kell mennem. Az élet szólít, a munka megköveteli jogát. Azért jöttem el hazulról, hogy kenyérkereset után járjak. A tétlenség nincs véremlben.

– Hát itt nem dolgozhatol? A mindennapi kenyér gondján úgylis túl vagy, mert van vagyoned bőven, gazdag vagy.

– Én? – csodálkozott Janó.

– Bizony te. Megvizsgáltattam a mai nap folyamán azt az arany eret, amelyet a gyerekek a bányában találtak és mondhatom neked, hogy a te részed is elég szép.

– De hisz nekem nincs abban részem! Nem is voltam ott, amikor ráakadtak.

– Az mindegy! Te, vagy Annuska, az egyre megy... S tudod-e, mennyire rúg az érték? A mai naptól fogva, mint húszezer dollár tulajdonosa vagy bejegyezve az én üzleti könyveimbe és ugyanannyi jut Annuskának is.

Janó lélegzete elakadt, alig tudott hebegve válaszolni, mikor egy kicsit magához tért ámulatából.

– Húszezer dollár! – hebegett – de hisz az több mint nyolcvanezer korona... S mindez az enyém volna?

– Bizony a tied! Pedig ez csak egy kis része az egésznek. Ugyanannyi jut Plevka Péternek. S a többi fedezi a kárt, amit Plevka Styefo mind a két bányának okozott és ráadásul marad még annyi, hogy egy régi tervemet megvalósítsam... Beláthatod tehát, hogy a kenyérkereset gondján túl vagy és nincs semmi okod, hogy a vándoréletet folytasd.

– Nem is folytatom – suttogott Janó. S mikor észrevette Shely úr csodálkozó tekintetét, gyorsan folytatta: – Ne tartson azért hálátlannak, mert nem vagyok az. A szívem, a lelkem tele van az ön jóságával. De ami innen elszólít, az a szülőföld.

– Haza akarsz menni?

– Oda. Régi vágyam, hogy megtanuljam a gépész-mesterséget.

– De ezt a vágyat itt is teljesítheted?

– Nem volna az igazi. Magyar vagyok szívvel lélekkel és minden erőmet, tehetségemet otthon akarom érvényesíteni. Hisz csak azért jöttem el hazulról messze földre, hogy megszerezsem a szükséges pénzt tanulmányaim folytatására.

Shely úr elgondolkozott.

– Igazad van, fiam – mondta kis szünet múlva. – Nagyra becsülöm benned ezt a szándékot és nem fogom útját állni. Ha úgy kívánod, egy hét múlva útra kelhetsz. Magam foglak elkísérni New Yorkba. De Annuskát itt hagyhatod nálam.

– Úgy tudom, hogy Annuska magyar leány és ő is csak a magyar levegőben érzi magát jól. Szeretne velem jönni és nálunk fog lakni, mint édestestvérem.

Az esti félhomályban egy alak közeledett feljűk, bizonytalan léptekkel és lehajtott fejtartással. Mikor már egészen közel volt, ráismertek Plevka Styefora.

– Mit keresel itt? – kérdezte tőle szigorú hangon Shely úr.

Styefo megállott. Látszott rajta, hogy nagyon meg van törve és alázatos volt a hangja is, mikor válaszolt:

– Shely úr, én nagyot vétkeztem és azért jöttem, hogy adjanak át a törvénynek.

Shely úr egy kicsit alábbhagyott a szigorával.

– Az igaz, hogy nagyot vétkeztél – mondta – de a gondviselés jóra fordította gonosz cselekedetedet. Köszönd a fiadnak, hogy nem lesz bántásod.

– Ó uram! – könyörgött Styefo –, ne beszéljen velem így, hanem büntessen meg inkább. A jósága kínoz, az elnézése kétségbe ejt. Szeretnék meghalni, hogy megbizonyítsam önnek, mennyire más vagyok ma, mint tegnapelőtt voltam.

– Nem kell meghalnod, Styefo – mondta szelíd jósággal Shely úr –, hanem élj ezentúl úgy, hogy ne legyen ellened kifogás. Használd az erőt, amit eddig rosszra pazaroltál, a jóra. A társaidat, akiket a törvényes rend ellen izgattál...

– Annak vége! – mondta Styefo –, úgysem hallgatnának többé rám. Kijelentették már tegnap este, hogy visszatérnek Shely úrhoz és fölszólítottak, hogy éppen én legyek az, aki bejelenti bűnbánásukat. Azt hitték, hogy ezzel majd megbüntetik, holott megjutalmaztak.

– Annál jobb. Mi hát a te szándékok?

– Ha Shely úr csakugyan megbocsát és a törvény sem von felelősségre azért, amit vétettem, hazamennék Magyarországra. Fel akarom világosítani félrevezetett népemet, hogy ne hallgassanak az izgatók szavára: legyenek szívben, lélekben magyarok és éljenek meg ott-hon a becsületes munkájuk után. Ennek élek én majd ezentúl.

– Ezt jól eszelte ki, Styefo! – szólott Shely úr és kezét nyújtott a megtört néplázítónak. De Styefo nem merte elfogadni a felé nyújtott kezét!

– Még ne! – mondta alázatosan. – Majd ha csakugyan bebizonyítottam, hogy a jóhoz éppúgy értek, mint a gonoszhoz. Akkor elfogadom ezt a kezét.

S lassan megfordult, mélyen elgondolkozva ballagott vissza a fasor alján.

Shely úr utána nézett és örvendve szólott Janónak:

– Látod? Ez a jónak csudálatos hatása. Még a gonoszt is meg tudja javítani.

XIX.

Viszontlátás.

Anker kapitány nagyot nézett, mikor betoppant hozzá Janó, Shely úr kíséretében. Alig akart hinni a szemének.

– Éppen most gondoltam rád! – kiáltott a legnagyobb öröm hangján – s azon töprengtem, vajon hol járhat az én életem megmentője?

– Itt vagyok, kapitány úr – jelentett Janó – és azért jöttem, hogy tudakoljam: hazavisz-e Európába?

– Hogyne, fiam! Az lesz csak a víg utazás... Hát a kis Annuska?

– Az is velem jön.

– S a kakas, a derék kis magyar kakas? Hogy is hívták csak? Igaz! Pityu volt a neve.

Janó tekintete elborult és mélyen felsóhajtott.

– Pityu nincs többé velem, Pityu elveszett – mondta csaknem könnyezve. De mivel Shely úr épp akkor ismerkedett a kapitánnyal, nem ért rá bánatos érzelmének tovább is kifejezést adni.

Anker kapitány már ismerte híreből Shelyt és nagyon örvendett, mikor tőle is hallotta, hogy milyen derekasan viselte magát minden alkalommal Janó. Viszonzásul ő is elmondta, hogy milyen szolgálatokat tett neki Janó.

– S nekem nem is szóltál erről?! – szólott tettetett szemrehányással Shely úr Janónak.

A fiú mélyen elpirult és hogy ne legyen kénytelen tovább is hallgatni a saját dicséretét, engedelmet kért, hogy felmehessen a fedélzetre (az egész beszélgetés Anker kapitány hajóján fojt, a new yorki kikötőben), hogy ott fölkeresse White urat, a kormányost és a többi matrózt, akiknek emlékét olyan szívesen őrizte meg.

– Csak menj, fiam – hagyta rá a kapitány –, azok is majd nagyon örvendenek, hogy viszontláthatnak.

A fedélzeten már csoportban állottak a matrózok Annuska körül, aki Magduska, Polevka Péter és Styefo társaságában nézték a hajó berendezését. Éppen pihenő nap volt és a matrózok háromszoros hurrá kiáltással fogadták a hozzájuk csatlakozó Janót.

A kis hajóhíd le volt bocsátva és White úr azt tanácsolta, hogy menjenek sétálni és nézzék meg a kikötőt azalatt, hogy a kapitány Shely úrral beszélget. A verőfényes délelőtt úgymint csábít erre.

Vagy ötvenlépésnyire mehettek a parton, mikor népcsőület állotta útjukat.

Körben állottak az emberek és néztek valamit, amin mulathattak. Mert sokan nevettek és közben hallatszottak az elismerő kiáltások:

- Milyen okos!
- Sohse láttam még ilyet!
- Egy kakas, amely ért a betűkhöz!
- Megérdemelné, hogy megtegyék iskolamesternek!

Janónak nagyot dobbant a szíve, mikor ezeket hallotta. Valami különös jóleső sejtelem támadt szívében és addig nem nyugodott, míg keresztül nem furakodott a tömegen és az első sorba nem jutott.

Amit ott látott, az megvalósította legvakmerőbb reményét. Egy vidám kis kakas állott valami szőnyegfélén és az eléje rakott betűkből kiszedte azokat, amelyek a neki mondott szó összeállítására szükségesek voltak.

– Pityu! – kiáltott egészen magánkívül Janó.

A kakas fölvetette a fejét, okos szemével körülnézett és amint meglátta Janót, diadalmasan kukorékol. Aztán egyszerre szárnyra kapott, fölrepült a magasba és egyenesen Janó vállára repült. Ott a fejét kétszer-háromszor üdvözlés gyanánt odatette Janó arcához és boldogan körültekintett.

– Pityu, édes Pityu! – suttogott boldogan a fiú.

– Szabad kérdezni, mi köze uraságnak az én kakasomhoz? – kérdezte az az ember, aki a látványosságot rendezte.

– A maga kakasa? – csodálkozott Janó, – hisz ez az én kakasom!

– Ön téved. Én találtam rá, mikor elhagyatva és árván bolyongott a kikötőben. Én fogadtam magamhoz és ápoltam, gondoztam. Az igaz, hogy ő meghálálta és segített a mindennapi kenyér megkeresésében. Meg is osztottam vele minden jó falatot. Nem is adnám oda húsz dollárért!

– De ötvenért tán csak ideadja? – mondta aggódalmas hangon Janó.

– Ötvenért? Azért már szóba lehet állni! Hol van az az ötven dollár?

Janó szó nélkül belenyúlt a tüszőjébe és kivett onnan tíz darab ötdolláros bankót. Leolvasta a Pityu ideiglenes gazdájának kezébe, aki búcsúzásul még azt mondta neki:

– Nem fogja megbánni a pénzt, amit nekem adott. Mert az én iskolám nagyon előnyére vált Pityu úrnak. Megtanult nálam angolul is.

Egészen a hajóig kísérte őket a néptömeg és nagy volt a viszontlátás öröme, mikor a matrózok meglátták a megkerült kakast. Shely úr és Anker kapitány is részt vettek Pityu ünneplésében.

De hátra volt még egy nagy öröm Janó számára. Shely úr kijelentette ugyanis neki, hogy megbeszélte Anker kapitánnyal a dolgot és miután Magduska is úgy kívánja, elmennek velük Európába, sőt ellátogatnak Magyarországra is.

– Istenem! Istenem! Milyen boldogság! – sóhajtott Janó. Többet nem is tudott mondani elérzékenyülésében.

*

Az utazást nem írom le. Nem történt semmi olyan, ami följegyzésre volna méltó. Hamburgban három napig voltak Anker kapitány vendégei, aztán folytatták útjukat Magyarország felé.

Tavasza járt az idő, mikor Rovneba érkeztek Misó bácsi és Anna néni nem akartak hinni szemüknek, mikor legifjabb csemetéjüket ilyen úri társaságban meglátták és azt hallották, hogy kedvezett neki a szerencse.

A három fiúról is elég jó hír érkezett. Majd máskor, ha tudni kívánjátok, édes kis olvasóim, elmondom nektek, hogyan jártak ők idegen országban.

Az idei nyarat még otthon tölti Janó, aztán Budapestre megy a gépész-iskolába. Annuska Rovneban marad, hogy Anna néni ne érezze magát ismét oly annyira elhagyatva.

Shely úrral és Magdával Budapesten találkoztam. Ők mondták el nekem Stropka Janó történetét.

1901